

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Taidetyöskentelysalkku Kohtaamistaiteen ohjaajille

Peräniitty, Anna-Kaisa

2016 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Taidetyöskentelysalkku Kohtaamistaiteen ohjaajille

Anna-Kaisa Peräniitty
Sosiaalia
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2016

Peräniitty Anna-Kaisa

Taidetyöskentelysalkku Kohtaamistaiteen ohjaajille

Vuosi	2016	Sivumäärä	50
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota taidetyöskentelysalkku Kohtaamistaiteen ohjaajille Clinical Artin käytäntöä ja teoriaa peilaamalla. Taidetyöskentelyiden luominen ja kehittäminen voi olla aikaavievää ja opinnäytetyön tarkoituksena on helpottaa Kohtaamistaiteen ohjaajien käytännön työtä sekä jakaa uusia ideoita. Opinnäytetyö on osa Kohtaamistaiteen kehittämistyötä.

Kohtaamistaide on alunperin sovellettu suomalaiseen palvelujärjestelmään sopivaksi japanilaisesta Clinical Art-systeemistä. Kohtaamistaide on strukturoitua kuvataidetoimintaa, jonka tavoitteet määräytyvät kulloisenkin asiakasryhmän tarpeiden mukaan. Ryhmät kokoontuvat yleensä 8-10 kertaa ja jokainen toimintakerta koostuu virittäytymisestä, taidetyöskentelystä sekä valmiiden töiden arvostamisesta. Kohtaamistaiteen taidetyöskentelyille on ominaista niiden vaihteellinen eteneminen ohjaajan johdolla sekä omien esteettisten valintojen tekeminen. Taidetyöskentelyiden vaiheistus on suunniteltu niin, että kokematonkin kuvan tekijä pääsee itselleen mieluisen lopputulokseen.

Aineistonkeruu tapahtui opiskelijavaihtoni aikana Japanissa syyskuu 2014–elokuu 2015 välisellä ajalla. Toimintaympäristöinä olivat Sendai Genkijukun Clinical Art-asiakasryhmät sekä Tohoku Fukushi Universityn Clinical Art-kurssit I-IV. Aineistonkeruu tapahtui pääosin havainnoimalla sekä osallistumalla Clinical Art-ryhmien toimintaan. Opinnäytetyössä kuvataan sekä Clinical Artin että Kohtaamistaiteen taustoja, periaatteita ja toimintatapoja lähdekirjallisuuden sekä aineiston avulla. Aineisto koostui yhteensä 18:sta Clinical Art- taidetyöskentelystä sekä valokuvista, joista valikoitui kahdeksan taidetyöskentelyn kokonaisuus salkkua varten. Karsinta tehtiin käytettävien materiaalien sekä taidetyöskentelyiden tyyppin mukaan siten, että kokonaisuus olisi mahdollisimman monipuolinen. Syksyn 2015 Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksessa olevat antoivat suullista ja kirjallista palautetta taidetyöskentelysalkun sisällöstä. He kokeilivat taidetyöskentelyiden toteuttamista annetuilla ohjeilla ja tein saamani palautteen perusteella tarvittavat korjaukset sekä parannukset.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena syntynyt salkku sisältää kahdeksan vaiheistettua Kohtaamistaiteen taidetyöskentelyä sekä niiden materiaalilistat ja ohjeistukset. Taidetyöskentelyitä voidaan käyttää erilaisten asiakasryhmien kanssa joko sellaisenaan tai niitä soveltamalla.

Asiasanat: Kohtaamistaide, Clinical Art, taidetyöskentely, taide sosiaalialalla

Peräniitty Anna-Kaisa

Art programs for Encounter Art instructors

Year	2016	Pages	50
------	------	-------	----

The purpose of thesis is to produce an art program booklet for Encounter Art instructors by reflecting the theory and practice of Clinical Art. Creating the art programs from scratch can be time-consuming and the purpose of this thesis is to ease Encounter Art instructor's practical work and share new ideas. Thesis is part of the development project of Encounter Art.

Encounter Art has been developed from Japanese Clinical Art-system to suit the Finnish service system. Encounter Art is structured visual art activity which goals are determined by the needs of the specific client group. Usually Encounter Art groups meet 8 to 10 times and every session includes orientation, art program and appreciation of finished art work. Encounter Art's art programs are characterized by the gradual progression under instructor's guidance and the aesthetic choices that the participant makes. The phasing of the art programs are designed to enable anyone to reach a satisfying outcome, even without previous art-making experience.

The material was gathered during my exchange period in Japan between September 2014 and August 2015 in Clinical Art client groups and the Clinical Art courses I-IV at Tohoku Fukushi University. The material was gathered mainly by observation and participation in the Clinical Art activities in client groups. Thesis includes a description of the background, principles and practice of Clinical Art and Encounter Art using literature and gathered material. Altogether 18 art programs were gathered, from which 8 art programs were selected for the booklet. Art programs were selected by their type and used materials so the booklet wouldn't include art programs too similar to each other. Participants from the 2015 Encounter Art training gave oral and written feedback about the contents of the booklet. They made the art programs using the given instructions and I made the necessary improvements based on the feedback.

The art program booklet produced within practice-based thesis includes eight art programs with the phasing, list of materials and instructions. The art programs can be used with different client groups as such or apply them as needed.

Keywords: Encounter Art, Clinical Art, art program, art in social services

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön toteutus.....	7
2.1	Tutkimuksellinen kehittämistoiminta	7
2.2	Aineisto	8
2.3	Eettiset kysymykset.....	9
3	Taiteen vaikutus hyvinvointiin.....	10
4	Clinical Art	11
4.1	Clinical Art-toimintakerran rakenne.....	12
4.1.1	Aloitutus	12
4.1.2	Taidetyöskentely	13
4.1.3	Valmiiden töiden katselu	13
4.2	Ohjaajat	13
4.3	Clinical Art-taidetyöskentelyn teoria ja käytäntö.....	14
4.3.1	Taidetyöskentelyt, joilla on selkeä objekti.....	14
4.3.2	Ilmaisualliset taidetyöskentelyt.....	15
5	Clinical Artin toimintaympäristöt	15
5.1	Sendai Genkijukun avoimet Clinical Art-ryhmät.....	15
5.2	Kehitysvammaisten ryhmä.....	17
5.3	Muistisairaiden ryhmä	17
6	Japanilaisen kulttuurin vaikutus Clinical Artiin.....	18
7	Kohtaamistaide.....	18
7.1	Kohtaamistaiteen tavoitteet	19
7.2	Toiminnan periaatteet	20
7.3	Toimintakerran rakenne	21
7.3.1	Virittäytyminen	21
7.3.2	Taidetyöskentely	21
7.3.3	Arvostuskierros	22
8	Taidetyöskentelysalkku kehittämisprosessin tuotoksena	23
9	Pohdinta	25
	Lähteet	28
	Liitteet.....	30
	Kuviot	31

1 Johdanto

Vuonna 2013 Laurea ammattikorkeakoulussa kävin kuvallisen ilmaisun jaksoa ja lehtori Tiina Pusa kertoi meille luennolla Kohtaamistaiteesta ja sen kehittämistyöstä. Tämän jälkeen saimme itse kokea Kohtaamistaiteen toimintakerran rakenteen: moniaistisen virittäytymisen, vaiheistetun taidetyöskentelyn sekä arvostuskierroksen. Kokemus oli minulle merkittävä ja se tarjosi minulle täysin uuden näkökulman kuvan tekemiseen sekä sosiaalialalla tehtävään taidelähtöiseen toimintaan. Tiesin Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksen alkavan tammikuussa 2014 ja ilmoittauduin kurssille välittömästi. Jo ohjaajakoulutuksen aikana päätin ottaa opinnäytetyöni aihepiiriksi Kohtaamistaiteen, sillä halusin syventyä aiheeseen paremmin. Samoihin aikoihin minulle oli ajankohtaista miettiä lähtemistä opiskelijavaihtoon ulkomaille ja aloin selvittämään, olisiko minun mahdollista lähteä Japaniin opiskelemaan Clinical Artia, Kohtaamistaiteen esikuvaa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa Kohtaamistaiteen ohjaajille taidetyöskentelysalkku, joka sisältää kahdeksan vaiheistettua taidetyöskentelyä sekä niiden toteuttamisohjeet. Taidetyöskentelyjen huolellinen suunnittelu ja vaiheistus on olennainen osa Kohtaamistaidetta. Se vaikuttaa suurelta ryhmän jäsenten onnistumisen kokemukseen. Uusien taidetyöskentelyjen suunnitteleminen ja luominen tyhjästä on aikaavievää, sillä ne muovautuvat vasta yrityksen ja erehdyksen kautta lopulliseen muotoonsa. Tämän työn tavoitteena on uusien ideoiden ja taidetyöskentelyiden jakamisen lisäksi kuvata Clinical Artin teoriaa ja käytäntöä. Materiaalin kerääminen tapahtuu Japanissa Clinical Art-ryhmissä sekä Tohoku Fukushi Universityn Clinical Art I-IV-kursseilla.

Omat oppimistavoitteeni liittyvät ammatillisen erityisosaamisen kartuttamiseen. Luovien toimintojen koulutusohjelman sisällä valitsin syventäviksi opinnoiksi osallistavan draaman sekä kuvallisen ilmaisun. Kuvallinen ilmaisu, draama sekä Kohtaamistaide ovat muodostuneet vahvaksi osaksi ammatillista identiteettiäni jo opiskelujeni aikana. Tekemällä opinnäytetyön Kohtaamistaiteesta pystyn hyödyntämään jo olemassa olevaa osaamistani ja tietoa kuvallisen ilmaisun saralta sekä syventämään Kohtaamistaiteen osaamistani.

Opinnäytetyön toteuttamisympäristöinä toimivat Kohtaamistaiteen kehittämissyhteisö, Tohoku Fukushi University sekä Sendai Genkijuku. Opinnäytetyön ohjaajina toimivat Tiina Pusa (TaT) ja Hannele Niiniö (KM).

2 Opinnäytetyön toteutus

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena voi olla jonkin fyysisen tuotoksen tekeminen, jonka ohella kehitetään ammatillista toimintaa (Vilka 2006:76). Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on koostaa taidetyöskentelysalkku Kohtaamistaiteen ohjaajille sekä kehittää Kohtaamistaidetta valottamalla Clinical Artin teoriaa ja käytäntöjä. Opinnäytetyö toteutettiin keräämällä materiaalia Clinical Art-ryhmistä sekä Clinical Art I–IV-kursseilla Japanissa. Taidetyöskentelysalkun koostamista varten tarvitsen tietoa niissä käytetyistä taidemateriaaleista ja -tarvikkeista, virittäytymisessä käytetyistä tarvikkeista, toimintaan virittäytymisestä sekä taidetyöskentelyiden vaiheistuksesta. Tiedonhankinta tapahtui havainnoimalla Clinical Art-toimintaa sekä itse osallistumalla toimintaan asiakasryhmissä sekä oppitunneilla. Havainnot ja muistiinpanot kirjattiin säännöllisesti oppimispäiväkirjaan, joten aineistoni koostuu pääosin omista muistiinpanoistani sekä valmiista taidetuotoksista. Opinnäytetyön tavoitteena on koostaa taidetyöskentelysalkusta käyttökelpoinen kokonaisuus, josta on hyötyä Kohtaamistaiteen ohjaajille. Opinnäytetyön tavoite on kytketty käytännön työelämään ja sen lähestymistapa asettuu tutkimuksellisen kehittämistoiminnan alle.

2.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan käsite kuvaa yhteyttä tutkimustoiminnan ja kehittämistyön välillä, mikä tekee siitä yleiskäsitteen (Toikko&Rantanen 2009:21). Tutkimuksellinen kehittäminen tähtää käytäntöjen uudistamisen ja käytännön ongelmien ratkaisemisen lisäksi monesti myös luomaan uutta tietoa työelämän käytännöistä. Tutkimuksellisessa kehittämisessä voidaan käyttää monipuolisesti erilaisia menetelmiä ja kehittämisen tukena käytetään systemaattisesti kerättyä tietoa teoriasta ja käytännöstä. Kehittämistyössä tutkimuksellisuus nousee esille siinä, että tehdyt ratkaisut sekä uusi tuotettu tieto pohjautuvat jo olemassa olevaan tietoon. (Ojasalo, Moilanen&Ritalahti 2015:18,21.) Tämä opinnäytetyö seuraa tutkimuksellisen kehittämistoiminnan periaatteita. Kehittämistoiminta voi keskittyä toimintatavan tai -rakenteen uudistamiseen ja sen tavoite voi olla selkästi määritelty. Kuitenkin kehittämistoiminnan kohteissa, laajuudessa sekä lähestymistavoissa voi olla suuriakin eroja, mutta kehittäminen tähtää aina johonkin muutokseen. Uusien ideoiden keksiminen, niiden levittäminen ja vakiinnuttaminen voivat myös olla kehittämistoiminnan sisältönä. (Toikko&Rantanen 2009:14,16.) Tämän opinnäytetyön tuotoksena syntyvän taidetyöskentelysalkun tarkoitus on jakaa uusia ideoita sekä taidetyöskentelyjä koko Kohtaamistaiteen kehittämissyhteisön kesken. Työelämän hiljaisen tiedon dokumentointi tuo lisäarvoa työelämän osaamis- ja tietoperustalle (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015:20).

2.2 Aineisto

Tein opiskelijavaihtoni Tohoku Fukushin yliopistolla Japanissa ajalla syyskuu 2014–heinäkuu 2015 ja tuona aikana suoritin Clinical Art I–IV-kurssit. Suoritin työharjoitteluni Sendai Genkijukussa 1.4.–31.7.2015 opintojeni ohella. Sendai Genkijuku tarjoaa hyvinvointipalveluja alueen ikääntyneille ja siellä toimii säännöllisesti Clinical Art-ryhmien lisäksi erilaisia liikuntaryhmiä. Opiskelijan roolissa minulla oli mahdollisuus osallistua Clinical Art-toimintaan ja pääohjaajan avustamiseen yhtäaikaaisesti. Kirjasin mahdollisuuksien mukaan jo toimintakerran aikana lyhyesti Clinical Art-taidetyöskentelyn vaiheistuksen, käytetyt materiaalit ja lisäkysymykset opintopäiväkirjaani. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että yhden taidetyöskentelyn vaiheen jälkeen kirjoitin muistiinpanoihini mitä tehtiin ja miten. Kuuntelin ohjeet tarkkaan ja keskityin myös havainnoimaan ohjaajan tapaa ohjeistaa taidetyöskentelyn etenemisessä. Tämä oli tietoinen valinta ja tiesin jo etukäteen, etten voisi uppoutua taideprosessiin ja työskentelemiseen täysillä. Tarkemman kuvailun taidetyöskentelyistä kirjoitin viimeistään seuraavana päivänä, jolloin työskentelyvaiheet olivat vielä minulla tuoreessa muistissa. Monesti taidetyöskentelyiden ylöskirjaamisessa auttoi myös se, että niitä toteutettiin useammassa kuin yhdessä Clinical Art-ryhmässä. Vaikka ohjaaminen tapahtui japaniksi, pystyin melko hyvin seuraamaan myös sanallista ohjeistusta sekä kysymään tarkentavia kysymyksiä toimintakerran ohjanneelta ohjaajalta. Sanallista ohjeistusta tukevasta konkreettisen esimerkin näyttämisestä oli suuri hyöty, samoin aikaisemmasta kokemuksesta Clinical Artistia ja Kohtaamistaiteesta. Puhtaaksikirjoittamisvaiheessa kirjoitin taidetyöskentelyt omiksi tiedostoikseen ja valokuvasin kaikki tekemäni taidetuotokset.

Clinical Artin kursseilla tutustuttiin ja harjoiteltiin erilaisia taidetekniikoita, käytiin läpi Clinical Artin perusteita ja toimintatapoja sekä harjoiteltiin ryhmän ohjaamista opiskelijaryhmän kesken. Käytössä oli kaksi japaninkielistä oppikirjaa ja opiskelijat saivat käyttöönsä taidemateriaalipaketit, jotka sisälsivät öljypastelliliidut, akryylimaalit, vesivärit, neljä sivellintä, washi-papereita, masking-teipin sekä kaksi luonnoslehtiötä. Samat perustarvikkeet ovat yleisesti käytössä Clinical Art-ryhmissä ja taidetyöskentelyt toteutetaan pääosin näitä materiaaleja käyttäen. Näiden lisäksi yleisesti käytettyjä materiaaleja ja tarvikkeita ovat muste, savi ja muut muovailumassat. Kursseilla tehtiin melko vähän kokonaisia taidetyöskentelyprosesseja, minkä takia kurssien antia ei ole päätynyt varsinaiseen aineistoon. Clinical Artin opiskelulla on kuitenkin ollut merkitystä tämän opinnäytetyön kannalta, sillä se on toiminut kantavana voimana sen taustalla. Ymmärsin paremmin asiakasryhmien käytännön Clinical Art-toimintaa kursseilla opitun teorian ansiosta. Myös erilaisten tekniikoiden ja materiaalien tuntemukseni parani kursseilla, mikä on ollut hyödyksi taidetyöskentelysalkun suunnittelussa.

Kaiken kaikkiaan erilaisia taidetyöskentelyitä sain kerättyä 18 kappaletta, joista jouduin karsimaan osan pois lopullista taidetyöskentelysalkkua varten. Koska aineisto perustuu suurelta osin omiin muistiinpanoihini ja tulkintoihin, jouduin miettimään aineiston luotettavuutta hyvin tarkkaan. Samoin eri kieli- ja kulttuuriympäristön vaikutuksia ei pidä väheksyä, vaikka Clinical Art ja Kohtaamistaide ovatkin hyvin lähellä toisiaan.

2.3 Eettiset kysymykset

Aineiston luotettavuudesta voidaan perustellusti esittää kritiikkiä, sillä se perustuu pääosin yhden ihmisen havainnointiin sekä kokemuksiin. Toimintatutkimuksen tekijä kohtaa usein samankaltaisen tilanteen, koska tällöin tutkija tarkastelee kohdettaan sisältäpäin, mikä vaikuttaa hänen aineistoon suhtautumiseen sekä sen analysointiin (Heikkinen 2010:20). Tutkimuksessa tehtävä havainnointi on luonteeltaan aina valikoivaa; se voi olla tietoista tai tiedostamatonta. Tutkija voi tiedostamattaan havainnoida asioita, jotka ovat hänelle ennestään tuttuja ja tällöin hiljaisen tiedon tasoa ei saavuteta. (Vilka 2006:13.) Pohdin tätä kysymystä jo opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa, ja olen pyrkinyt muistamaan oman havainnointini subjektiivisuuden aineistonkeruuvaiheessa. Pyrin välttämään liikojen olettamuksen tekemistä kirjatessani ylös taidetyöskentelyiden vaihteistuksia ja kysyin ohjaajilta aina tarkentavia kysymyksiä.

Toinen pohdinnan aihe on itselleni vieraassa kulttuuri- ja kieliympäristössä toimiminen ja sen vaikutus aineiston sisältöön. Aloitin japaninkielen opinnot itsenäisesti kesällä 2014, joten lähtötasoni vaihtoon lähtiessä oli lähes olematon. Yliopistolla minulla oli kaksi oppituntia japania viikossa, jonka lisäksi opiskelin itsenäisesti mm. taiteeseen ja Clinical Artiin liittyvää sanastoa. Vaikka osa opetuksesta ja ystävien kanssa kommunikoinnista tapahtuikin englanniksi, immersion ansiosta japaninkielen oppimiseni nopeutui oman arvioni mukaan paljon. Varsinkin aloitettuani työharjoittelun, jossa ainoana kommunikaatiokielenä toimi japani, keskustelu- ja kuullunymmärryksen taitoni paranivat huomasti. Tästä huolimatta kielitaitoni on osaltaan vaikuttanut aineiston sisältöön.

Koska havainnointi ei kohdistunut ihmisten väliseen vuorovaikutukseen tai esimerkiksi asiakkaiden kokemuksiin Clinical Art-ryhmistä, en pyytänyt kirjallista tutkimuslupaa Clinical Art-ryhmien osallistujilta. Tein kuitenkin suullisesti Sendai Genkijukun harjoitteluohjaajalleni selväksi, että olen samalla tekemässä opinnäytetyötä tästä aiheesta. Sendai Genkijukun asiakkaat ovat myös sitoutuneet asiakkaaksi tullessaan osallistumaan johonkin tutkimusprojektiin, joten he olivat ennestään tottuneet, että Genkijukussa toteutetaan myös vastaavanlaisia töitä.

3 Taiteen vaikutus hyvinvointiin

Taiteen ja kulttuurin sekä hyvinvoinnin välinen yhteys on ajankohtainen aihe sekä meillä että maailmalla. Tutkimustulokset osoittavat, että taidelähtöisillä menetelmillä voidaan parantaa ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointia ja että taidelähtöisellä yhteisötyöllä on paljon potentiaalia mm. sairauksien ehkäisyssä. Kuitenkin kvalitatiivisten tutkimusten tuloksilla on vaikea perustella tuloksellisuutta päättäjille. (Honkasalo 2015:36). Taiteen ja terveyden välisiä yhteyksiä käsitteleviltä tutkimuksilta odotetaan usein vaikuttavuuden näytön osoittamista. (Strandman-Suontausta 2013:19).

Taide ja kulttuuri voivat vaikuttaa hyvinvointiin edistämällä yhteisöllisyyttä ja sosiaalisten verkostojen muodostumista, tarjoamalla elämyksiä ja tuottamalla nautintoa sekä lisäämällä elinpiirin viihtyisyyttä. Taiteella ja kulttuurilla voidaan katsoa olevan myönteinen vaikutus koettuun terveyteen. (Malte-Colliard & Lampo 2013:8). Taiteen keinoin voidaan vaikuttaa sekä yksilöiden että yhteisöjen hyvinvointiin. Yhteisötasolla taiteen vaikutus hyvinvointiin näkyy osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten, tasa-arvon ja kohtaamisen lisääntymisenä. (Honkasalo 2015:35). Kohtaamistaide hyödyntää taidelähtöistä vuorovaikutusta toiminnassaan ja ottaa osallistujat huomioon osana heidän omia yhteisöjään. Yksilötasolla Kohtaamistaiteeseen olennaisesti kuuluvalla arvostuksen antamisella ja vastaanottamisella voi olla voimauttava vaikutus.

Hyvinvoinnin kannalta tarkasteltuna taiteen merkitys ilmenee ihmisen itsensä toteuttamisessa sekä osallistumisessa. Taidetoiminnassa osallistumisen ja onnistumisen kokemusten varmistamisella on tärkeä rooli hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta. (Kuhmonen 2008:8). Uusien sisäisten resurssien käyttöönoton lisääntyminen, sosiaaliseen muutokseen sopeutuminen sekä epäsuora elämänhallinnan vahvistuminen ovat voimaantumisen ohella niitä ilmiöitä, jonka takia taiteellista työskentelyä voidaan käyttää sosiaali- ja terveydenedistämistyössä. (Brandenburg 2008:20.) Viime vuosina Suomessa ollaan tehty työtä taidelähtöisten menetelmien käytön edistämiseksi hyvinvointityössä.

Opetusministeriön vuosille 2010-2014 tekemä Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia-toimintaohjelman keskeisinä teemoina olivat mm. taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveyshuoltoa sekä kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristön edistäjänä. Sen yhtenä tavoitteena oli, että kulttuurin vaikutukset ihmisen hyvinvointiin tunnustetaan poliittisella ja hallinnollisella tasolla. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015:7.) Taiku-toimintaohjelman aikana toteutettiin kulttuuri- ja työhyvinvointihankkeita, joiden tarkoituksena oli selvittää, millainen vaikutus yksittäisillä interventioilla tai taidetoimintaan tehdyillä panostuksilla on työhyvinvointiin. Vaikka vielä on tarvetta lisätutkimukselle, tuottavuuden, hyvinvoinnin sekä innovaatiokyvykkyyden sekä toteutettujen

hankkeiden välillä havaittiin selkeä yhteys. Taide- ja kulttuurilähtöinen ajattelu luo mahdollisuuden uudenlaisen toimintakulttuurin luomiselle ja taidelähtöisten menetelmien käytöllä on merkitystä työhyvinvoinnin lisäämisen lisäksi myös organisaatioiden tuottavuuteen. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015:19.) Myös Kohtaamistadetta ollaan viime vuosina käytetty työhyvinvoinnin edistämiseksi. Hyvinvointialan asiakkaiden parissa tehtävä taide sekä taiteen käyttäminen työhyvinvoinnin parantamisessa nähdään uutena mahdollisuutena (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015:42).

Taiku-toimintaohjelmakaudella 2010-2014 sosiaali- ja terveydenhuollon kentän taide- ja kulttuuritoiminta on yleistynyt (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015:14). Kunnissa annetut taiteen ja kulttuurin hyvinvointipalvelut ovat perinteisesti toteutuneet projektimaisesti, mutta tämänhetkinen suunta on vakiintuneemman toiminnan tarjoaminen. Kuitenkaan tämänkaltaiset hyvinvointipalvelut eivät vielä ole kiinteä osa palvelurakenteita. Ennaltaehkäisevän kulttuuri- ja taidetoiminnan huomioiminen sosiaali- ja terveyshuollon rakenteissa onkin yksi sosiaali- ja terveysministeriön toimintaehdotuksista Taiku-toimintaohjelman jatkona. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015:9,8).

4 Clinical Art

Clinical Art on Japanissa kehitetty taidelähtöinen systeemi, joka kehitettiin alunperin muistisairaiden hoitoon ja heidän omaistensa tukemiseen (Pusa 2010:5a). Vuonna 1995 kuvanveistäjä Kenji Kaneko ohjasi lasten muovailutyöpajaa ja sai kuulla työtoverinsa anopin sairastuneen dementiaan. Työtoverin anopin hoidosta vastannut lääkäri Mitsuo Kaneko Hamamatsun terveyskeskuksesta esitti, että oikean aivopuoliskon aktivointi on tehokas menetelmä dementiapotilaiden hoidossa. Myös Mitsuo oli huomannut työssään oikean aivopuoliskon käytön mahdollistavan nopean piirtämisen ja että tämä ”oikealla aivopuoliskolla piirtäminen” on ollut toimiva metodi lasten muovailutyöpajoissa jo vuosien ajan. Tämän kokemuksen perusteella hän ajatteli, että taiteilijatkin voisivat antaa jotakin dementiapotilaiden hoitoon. Nämä taustatekijät johtivat Clinical Artin syntyyn. (Uno & Nishida 2015:1.)

Clinical Art on lääkkeetöntä hoitoa, joka stimuloi aisteja taiteen tekemisen ja luovan toiminnan avulla. Aktivoimalla aivotoimintaa Clinical Art hidastaa dementiaan etenemistä. Vuonna 1996 Clinical Art-toiminnan alkaessa tiimiin kuuluivat taiteilija, neurokirurgi, perhetyöntekijä, omaiset sekä koordinaattori. Varhaisessa vaiheessa Clinical Art-toiminnassa keskityttiin dementiaan ennaltaehkäisemiseen sekä lieventämiseen. Vuodesta 2005 lähtien toimintaa alettiin toteuttamaan myös muissa toimintaympäristöissä. Tällä hetkellä asiakasryhmiä on niin erityistarpeita vaativien lasten parissa kuin yritysten sisäisessä mielenterveys- ja työhyvinvointityössä. Clinical Art lähestymistapana ei ole rajattu vain

sosiaali- ja terveystieteen kentälle, vaan sitä voidaan käyttää hyväksi myös opetusalanalla juuri sen aivoja aktivoivan vaikutuksen vuoksi. Opetusalan kontekstissa Clinical Art-toiminnan tavoitteina voi olla mm. itsetunnon kasvattaminen, positiivisuuden lisääminen ja kommunikaatiotaitojen kehittäminen. Clinical Artin metodologiaan kuuluu, että taiteen tekemisen kohteena olevaa aihetta ei vain katsota, vaan se koetaan perusteellisesti kaikkia aisteja käyttäen. Myös yksilön sen hetkisten tunteiden ilmaiseminen mahdollisimman vapaasti ja luovasti on tärkeää. Tällainen toiminta aktivoi sekä pieniä että suuria aivoalueita ja lisää mielen toimintaa kokonaisuudessaan. (Uno & Nishida 2015:1.)

4.1 Clinical Art-toimintakerran rakenne

Clinical Art-ryhmien toimintakerrat seuraavat aina samaa rakennetta, johon kuuluu yhteinen aloitus, taidetyöskentely sekä valmiiden tuotosten katseleminen ja arvostaminen. Toistuva rakenne luo toiminnalle kehyksen, jonka sisällä voidaan hyödyntää erilaisia toimintamahdollisuuksia. Myös Kohtaamistaide seuraa samaa struktuuria.

4.1.1 Aloitus

Toimintakerran aluksi on vapaata juttelua ja kuulumisten vaihtoa osallistujien sekä ohjaajien kesken. Ennen varsinaisen työskentelyn ja orientaation aloittamista kaikki osallistujat, ohjaaja mukaanlukien kättelevät ja tervehtivät toisiaan. . Fyysinen läheisyys ja toisen koskettaminen eivät perinteisesti kuulu japanilaiseen kulttuuriin (Eväsoja 1981:26). Kättelyllä ei ole Japanissa samanlaista merkitystä kuin länsimaissa ja hieman yllätyin, kun Clinical Art-ryhmien aloitukseen kuuluu ainakin Genkijukun ryhmissä toisen ihmisen koskettaminen. Tässä kohtaa japanilaiset käyttävät fraasia *yoroshiku onegaishimasu*, jolle ei ole hyvää suoraa käännöstä englanniksi tai suomeksi. Sitä käytetään monissa eri tilanteissa ja sen merkitys vaihtelee hieman niiden mukaan. Pääviestinä on ilmaista toiselle, että ”kohtele minua hyvin” tai ”olen sinun käsissäsi” ja pyydetään toista tekemään yhteistyötä hyvillä mielin. Jos osallistujien liikkuminen on hankalaa, tehdään kättelytervehdys vain ohjaajan ja osallistujien kesken. Itse koin tämän miellyttäväksi ja tärkeäksi osaksi toimintakertaa, sillä näin jokainen osallistuja sekä ohjaaja avaavat ikäänkuin henkilökohtaisen yhteyden toistensa kanssa ja jokainen ihminen kohdataan yksilönä. Fyysinen kosketus on tärkeää jokaisen ihmisen hyvinvoinnille ja joillekin asiakkaille pienikin ele voi olla merkityksellinen.

Tervehtimisen jälkeen virittäydytään taidetyöskentelyn kohteena olevaan teemaan. Ohjaaja esittää kysymyksiä kyseisen kerran aiheesta, kyselee osallistujien omia kokemuksia, mielikuvia ja rohkaisee osallistujia kertomaan ajatuksistaan. Teemasta voidaan katsella kuvia ja apuohjaajat juttelevat osallistujien kanssa rohkaistakseen heitä osallistumaan yhteiseen keskusteluun sekä myöhemmin taidetyöskentelyyn. (Institute of Formative Art Co., Ltd.

2015:4.) Aiheena voi olla esimerkiksi jokin vihannes, jolloin teemasta keskustelemisen lisäksi sitä voidaan myös haistella, maistella ja tunnustella.

4.1.2 Taidetyöskentely

Taidetyöskentely aloitetaan katselemalla esimerkkejä valmiista teoksista. Tarkoituksena ei ole näyttää, millainen teoksesta tulee tulla vaan toimia ennemminkin ehdotelmina.

Taideteoksen tekeminen tehdään vaiheittain ja ohjaaja näyttää omalla esimerkillään, miten työskentelyssä voidaan edetä. (Institute of Formative Art Co., Ltd. 2015:4.)

Ohjaaja sekä apuohjaajat kommentoivat osallistujien töitä jo työskentelyvaiheessa. Ohjaajan arvostava osallistujan tukeminen sekä heidän teostensa hyväksyminen on tärkeää.

Täsmällisten kommenttien tarkoituksena on auttaa osallistujia rentoutumaan ja rohkaista luovaan prosessiin. Työskentelyn edetessä työhön lisätään uusia elementtejä ohjaajan johdolla. Kun luova prosessi lähenee loppuaan, osallistujat saattavat työn sellaiseen lopputulokseen, johon he ovat itse tyytyväisiä. Prosessin aikana osallistuja voi olla epävarma, mitä tehdä seuraavaksi, ja ohjaajan tulisi osata auttaa häntä pääsemään eteenpäin niin, että osallistujan oma ilmaisu tulee toteutuneeksi. Clinical Art-ohjaajat harjoittelevat samoja taidetyöskentelyjä etukäteen, kokien henkilökohtaisesti ilmaisusta nauttimisen. Ohjaajat miettivät, kuinka auttaa osallistujia vaikeiden kohtien ylitse ja näin he pystyvät jakamaan saman luovan prosessin kokemisen osallistujien kanssa. (Institute of Formative Art Co., Ltd. 2015:12.) Samaa omakohtaista kokemista pidetään tärkeänä myös Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksessa.

4.1.3 Valmiiden töiden katselu

Valmiita teoksia katsellaan yhdessä koko ryhmän kesken. Töitä ei arvostella tai analysoida millään mitta-asteikoilla, vaan niitä arvostetaan puhtaina taiteellisina töinä. (Institute of Formative Art Co., Ltd. 2015:12.) Usein töiden katseleminen ja arvostaminen tapahtuu hyvin ohjaajavetoisesti, mutta myös osallistujille annetaan tilaa arvostaa sekä toisten että omaa työtä. Genkijukun ryhmissä teoksia katsellessa oli usein tarjolla teetä osallistujille, mikä loi omanlaisensa tunnelman ja arvon töiden katselulle. Clinical Art-kursseilla myös harjoiteltiin arvostavan palautteen antamista, vaikka valmiita töitä ei katseltukaan jokaisen kerran päätteeksi.

4.2 Ohjaajat

Toimintakertaa ohjaa yksi Clinical Art-ohjaaja ja hänen lisäksi paikalla voi olla apuohjaajia, jotka antavat tukea osallistujille ja puhuvat heidän näkökulmastaan. Tämä

tapahtuu esimerkiksi kysymällä tarkentavia kysymyksiä jos ohjaajan selitykset ovat osallistujille epäselviä. Toimintakerta aloitetaan tervehtimällä jokaista osallistujaa erikseen. Jokaista osallistujaa henkilökohtaisesti tervehtimällä voidaan nähdä muutokset esimerkiksi dementiapotilaiden tilassa. (Institute of Formative Art Co., Ltd. 2015:4.) Alunperin toimintaa ohjasi aina vähintään kaksi koulutettua ohjaajaa. Apuohjaajina toimivat koulutetut Clinical Art-ohjaajat ja mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi hoivakodin henkilökunta voi olla myös avustamassa toiminnan aikana. Pääohjaaja on vastuussa suunnittelusta sekä toimintakerran ohjaamisesta. Apuohjaajan tehtävänä on auttaa käytännön valmisteluissa, jakaa taidetarvikkeita osallistujille toiminnan aikana sekä tukea osallistujia heidän työskentelyssään. Tämänkaltaisen tehtävänjako pääohjaajan sekä apuohjaajan välillä tuo varmasti selkeyttä myös osallistujien näkökulmasta.

4.3 Clinical Art-taidetyöskentelyn teoria ja käytäntö

Alussa Clinical Art-taidetyöskentelyt olivat kuvanveistäjä Kenji Kanekon kehittämiä. Kanekon poismenon jälkeen uusia taidetyöskentelyjä lähtivät kehittämään kokeneet Clinical Art-ohjaajat käytännön kokeilujen ja arvioinnin avulla. Näiden taidetyöskentelyjen suunnitteluvaiheessa otettiin huomioon monenlaisia asioita, kuten ohjelman miellyttävyys, teemojen inspiroivuus sekä käytettävien materiaalien kiinnostavuus. Kysymys kuului: voiko yksilöllisyyttä ilmaista vapaasti ja onko ohjelmassa joitain epämiellyttäviä seikkoja, kuten esimerkiksi pahoja hajuja. Taidetyöskentelyitä kokeiltiin käytännössä ja kokeiluissa ilmi tulleet ongelmakohdat korjattiin ja tehtiin muita paranteluja. Tällä metodilla kokeneet Clinical Art-ohjaajat luovat uusia taidetyöskentelyjä ja vuonna 2014 niitä oli olemassa yli 600 erilaista. Clinical Art-taidetyöskentelyt perustuvat kuviin tai kolmiulotteisiin veistoksiin ja ne voidaan karkeasti jakaa kahteen kategoriaan: taidetyöskentelyt, joilla on selkeä objekti (*motif-programs*) sekä vapaaseen ilmaisuun perustuvat taidetyöskentelyt. (Institute of Formative Art Co., Ltd. 2015:2.) Taidetyöskentelyt ovat tallennettuina tietokantaan, johon vain koulutetuilla Clinical Art-ohjaajilla on käyttöoikeudet. Taidetyöskentelyitä voi myös ostaa koottuina kokonaisuuksina ja painettuina versioina.

4.3.1 Taidetyöskentelyt, joilla on selkeä objekti

Taidetyöskentelyissä, joissa on selkeä objekti, osallistajat havainnoivat luonnollisia aiheita kuten hedelmiä, vihanneksia ja kasveja ennen niiden piirtämistä tai maalaamista. Tarkoituksena ei ole piirtää tarkkaa jäljennöstä motiivista vaan tärkeää on löytää kohteen viehätys, sen ominaisuuksia sekä ilmaista havainnoinnin herättämiä tuntemuksia. Kuitenkin jos osallistujaa kehottaa piirtämään vapaasti hänen mielensä mukaan, hän ei välttämättä tiedä mistä aloittaa. Clinical Art-toiminnassa kohdetta havainnoidaan paitsi katselemalla, myös tunnustelemalla, haistelemalla ja joskus maistelemallakin, käyttäen mahdollisuuksien mukaan

kaikkia aisteja. Clinical Art-taidetyöskentelyssä käytetyt taidemateriaalit ja -tarvikkeet sekä tekniikat ovat tarkkaan mietittyjä. Tarkoituksena on, että käytetyt materiaalit sekä tekniikat ovat sopivia aiheen ilmaisemiseen ja että osallistujalla herää kiinnostus taidetyöskentelyn tekemiseen ja luovaan toimintaan myös innostavien materiaalien kautta. (Institute of Formative Art Co., Ltd. 2015:2.)

4.3.2 Ilmaisulliset taidetyöskentelyt

Ilmaisullisissa taidetyöskentelyissä ei katsota piirrettävää tai maalattavaa kohdetta sitä tehdessä, vaan osallistujat käyttävät mielikuvitustaan teeman ilmaisemiseen. Ilmaisulliset taidetyöskentelyt voivat perustua osallistujan tunteisiin, kokemuksiin ja muistoihin tai tiettyyn selkeään teemaan, joka toteutetaan ilman varsinaista mallia. Ilman ennaltamäärättyä teemaa osallistujat voivat innostua ilmaisemaan itseään kiinnostavien taidemateriaalien ja/tai kiinnostavien tekniikoiden ansiosta. (Institute of Formative Art Co., Ltd. 2015:15-17.) Ilmaisulliset taidetyöskentelyt voivat olla muodoltaan myös abstrakteja ja inspiraatiota niihin voidaan hakea esimerkiksi vallitsevasta vuodenaajasta tai jostain tietystä taidesuuntauksesta.

5 Clinical Artin toimintaympäristöt

Tässä luvussa kuvaan niitä Clinical Artin toimintaympäristöjä, joihin pääsin tutustumaan työharjoitteluni aikana Japanissa. Sendai Genkijuku on Tohoku Fukushi Universityn alaisuudessa toimiva yksikkö, joka tarjoaa hyvinvointipalveluja alueen ikääntyneille ihmisille. Genkijukun palveluihin kuuluu sekä erilaisia liikunnallisia ryhmiä että Clinical Art-toimintaa. Neljän kuukauden työharjoitteluni aikana Genkijukussa pääsin tutustumaan Clinical Art-ryhmiin apuohjaajan ja osallistujan rooleista käsin. Genkijukussa toimii Clinical Art-toiminnasta vastaavan professorin lisäksi kolme vakinaista Clinical Art-ohjaajaa, jotka ohjaavat ryhmiä sekä Genkijukussa että muissa toimintaympäristöissä järjestettävissä ryhmissä. Heidän lisäksi voidaan kutsua osa-aikaisesti työskenteleviä apuohjaajia auttamaan ryhmien toteutuksessa. Myös Tohoku Fukushi Universityn opiskelijat voivat osallistua ryhmiin osana heidän työssäoppimisjaksojaan.

5.1 Sendai Genkijukun avoimet Clinical Art-ryhmät

Genkijukussa toimii tällä hetkellä säännöllisesti Koshetto- ja Nō-iki-iki-nimiset ryhmät, jotka toimivat noin kerran viikossa. Näiden lisäksi kokoontuu noin neljä kertaa vuodessa Oyako de Art-niminen ryhmä, joka on tarkoitettu lapsille ja heidän vanhemmilleen. Aina tulevan kuukauden ryhmien taidetyöskentelyt ovat nähtävissä Genkijukun Clinical Art-toiminnan mainoksista ja asiakkaat voivat sen perusteella valita, mille toimintakerroille he haluavat

osallistua. Asiakkaat voivat maksaa joko yksittäisistä toimintakerroista erikseen tai koko kuukauden toimintakerroista kertamaksulla, jolloin he saavat pienen alennuksen. Toimintakerroille ilmoittaudutaan etukäteen puhelimitse tai Genkijukun toimipisteessä ja maksun voi tehdä joko käteisellä tai tilisiirtona. Osallistujat ovat suurimmaksi osaksi 60-80-vuotiaita naisia, mutta miesosallistujia on myös jonkin verran samasta ikäryhmästä.

Koshetto-ryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa lauantaiamupäivisin ja toimintakerta kestää yhden tunnin. Ryhmän tarkoituksena on nauttia pienten taidetuotosten tekemisestä Clinical Art-menetelmin. Koshetto-ryhmän taidetyöskentelyinä on tehty mm. lasinalusia, painettuja kangaskasseja, pieniä tauluja sekä japanilaisia furoshiki-liinoja. (Sendai Genkijuku.)

Osallistujamäärä vaihteli työharjoittelujaksoni aikana yhdestä kuuteen, maksimiosallistujamäärän ollessa kymmenen. Toimintakerrat aloitetaan kuulumisten vaihdolla ja ennen taidetyöskentelyyn orientoitumista tehdään myös kättelytervehdys kaikkien osallistujien sekä ohjaajan kesken. Vaikka toimintakerta on ajallisesti lyhyt, tehtyjä tuotoksia katsellaan ja arvostetaan lopuksi yhdessä. Ryhmän vetäjänä toimii yksi ohjaaja sekä toisinaan opiskelijat toimivat apuohjaajan roolissa.

Nō-iki-iki-ryhmä kokoontuu kolmena päivänä kuukaudessa, kahdeksi tunniksi kerrallaan.

Toimintakerran rakenne on sama kuin muissakin Clinical Art-ryhmissä: toimintaan orientoituminen, taidetyöskentely sekä valmiiden teosten katseleminen. Painopisteenä on aivotoiminnan aktivoiminen ja vuorovaikutuksesta nauttiminen (Sendai Genkijuku).

Japanilaisessa kulttuurissa vuodenaikojen merkitys on suuri, ja eri Clinical Art-ryhmissä tehtävät taidetyöskentelyiden teemat liittyvät lähes aina vuodenaikaan. Ne voivat olla esimerkiksi sesonkivihanneksia tai -hedelmiä, ajankohtaisiin juhlapäiviin tai luontoaiheisiin liittyviä töitä. Teemaan orientoitumisvaiheessa ohjaaja virittää keskustelua aiheesta ja kannustaa osallistujia puhumaan omista kokemuksistaan ja muistoistaan. Ellei taidetyöskentelyn aiheena ole jokin tietty objekti kuten vihannes, katsellaan aiheesta usein valokuvia. Myös valmiiden, ohjaajan tekemien taideteosten katseleminen kuuluu olennaisena Clinical Art-toiminnan virittäytymiseen. Tuolloin ohjaaja usein sanoittaa sen, että osallistujien ei pidä pyrkiä samaan lopputulokseen vaan tehdä juuri omannäköisensä työ.

Taidetyöskentelyn aikana osallistujien keskinäinen vuorovaikutus oli vähäistä ja monesti he keskittyivät omaan työskentelyynsä intensiivisesti. Valmiiden teosten katselemisessa jotkin osallistujat ovat vuorovaikutuksessaan aktiivisempia kuin toiset, mutta ohjaaja antaa kaikkien äänten tulla kuulluiksi kun teokset käydään yksi kerrallaan läpi. Kaikkien äänestä ja sanoista voi kuulla ihailun toisten töitä kohtaan, mutta myös oman työn lopputulokseen ollaan lähes aina tyytyväisiä. Ilmapiiri on koko toimintakerran ajan lämmin ja hyväksyvä.

5.2 Kehitysvammaisten ryhmä

Shijūkara at work-niminen ryhmä toimii kolmannen sektorin ylläpitämässä kehitysvammaisten työtoimintakeskuksessa, jonka asiakkaat ovat iältään 20-70-vuotiaita miehiä sekä naisia. Ryhmäkoko muuttui työharjoittelujaksosi aikana kymmenestä viiteentoista ja pääohjaajan lisäksi ryhmässä toimi kaksi tai kolme apuohjaajaa, minut mukaanlukien. Ryhmän osallistujien tuentarve vaihteli suuresti, minkä takia ohjaaminen oli ajoittain haasteellista. Työnjako ohjaajien kesken on selkeä: pääohjaaja on vastuussa toimintakerran suunnittelusta ja toteutuksesta ja apuohjaajat voivat keskittyä osallistujien henkilökohtaiseen tukemiseen. Myös työtoimintakeskuksen ohjaajat tukivat tarvittaessa vaikeasti liikuntarajoitteisia osallistujia. Ryhmässä tehdyt taidetyöskentelyt olivat osittain samoja, joita toteutettiin saman ajanjakson aikana muissa Clinical Art-ryhmissä.

Yhtenä haasteena ryhmän toiminnassa oli osallistujien vaihteleva kyky keskittyä sekä ymmärtää annettuja ohjeita. Tila oli fyysisesti pieni yli kymmenen henkilön osallistujamäärälle ja toimintatilan sisäilma oli usein huono. Myös iltapäivän toimintakerran ajankohdalla oli varmasti vaikutusta osallistujien vireystasoon, samoin lääkityksellä ja korkealla lämpötilalla. Joitakin osallistujia joutui herättelemään aika-ajoin, kun he saattoivat torkahtaa kesken toiminnan. Kaikki osallistujat saattoivat oman työnsä loppuun omaan tahtiinsa.

5.3 Muistisairaiden ryhmä

Gallery Morinone on korkeatasoinen hoitokoti ikääntyneille muistisairaille vanhuksille. Siellä pidettävään Clinical Art-ryhmään osallistuu noin 15-20 henkilöä kerrallaan ja toimintakerta kestää puolitoista tuntia. Ryhmäkoko on resurssien takia suuri ja yleensä muistisairaiden ryhmäkoko on noin 3-8 osallistujaa. Jokaiselle osallistujalle on osoitettu nimilapulla oma istumapaikka, joka pyritään pitämään aina samana. Hoitokodin henkilökunta saattaa osallistujat huoneeseen omille paikoilleen ja he myös auttavat ryhmän aikana osallistujia. Clinical Art-ohjaajan lisäksi yleensä mukana on ainakin yksi apuohjaaja ja henkilökuntaa on paikalla kolmesta neljään henkilöä. Suuren ryhmäkoon ja osallistujien tuentarpeen vuoksi toimintakerrat olivat omasta mielestäni hieman kaoottisia ja kiireisiä. Osallistujilla saattoi olla vaikeuksia keskittymisessä ja ohjeiden ymmärtämisessä ja monet tarvitsivat paljon henkilökohtaista tukea. Kaikki osallistujat työstivät oman teoksensa loppuun saakka, vaikkakin omaan tahtiinsa. Kiireestä ja suuresta ryhmäkoosta huolimatta osallistujille pyritään tarjoamaan virkistävä ja nautittava hetki heidän omaa ilmaisuaan arvostaen. Valmiit teokset laitetaan näkyville seinälle ja ohjaaja käy pääsääntöisesti läpi kaikki työt yksi kerrallaan. Ajan ollessa lopussa ei pidetä välttämättä yhteistä katselemishetkeä, sillä monilla osallistujilla on vaikea enää keskittyä kuunteluun. Ryhmän päättymisen jälkeen osallistujat lähtevät lounaalle

ja siirtymisen aikana halukkaat tulevat katsomaan teoksia lähempää sekä keskustelemaan ohjaajien kanssa.

6 Japanilaisen kulttuurin vaikutus Clinical Artiin

Elämä nähdään japanilaisessa estetiikassa itsessään esteettisenä kokemuksena, ja vuodenaikojen vaihtelu rytmittää japanilaista arkea. Aistit ovat tärkeässä roolissa esteettisen kokemisessa; näkö- ja kuuloaistin lisäksi myös koskettaminen, haistaminen ja maistaminen kuuluvat olennaisesti japanilaiseen estetiikkaan. (Eväsoja 1981:26.) Teeseremoniassa nämä kaikki elementit ovat läsnä. Saapuessaan teehuoneeseen vieraat voivat haistaa teemestarin valitseman suitsukkeen ja teehuone itsessään on japanilaisen estetiikan ilmentymä. Ennen paikalleen istumista vieraat katselevat tokonoma-syvennykseen asetettua kalligrafiateosta sekä kukkaa, ja esteettinen kokemus koostuu sekä objekteista itsestään sekä niiden symboliikasta. Teehuoneen äänimailmaa hallitsee hiljaisuus, joka korostaa kiehuvan veden poreilua sekä mahdollisesti ulkoa kuuluvia luonnon ääniä. Ennen vihreän matcha-teen juomista syödään makeinen, joka on usein kuin pieni taideteos ja se valmistaa makuaistia matchan aavistuksen karvasta makua varten. Kun kaikki ovat juoneet maljallisen teetä, jokainen saa katsella ja tunnustella maljaa sekä teen valmistamisessa käytettyjä välineitä. Kaikki pienetkin yksityiskohdat tulipesän tuhkan ja hiilen asettelusta, välineistä ja teemestarin asusta teemaljaan ja käytettyyn teelajiin ovat tarkoin harkittu ja valittu nimenomaista tilaisuutta varten. Ne ilmentävät kauneutta hyvin eleettömällä ja elegantilla tavalla. Teeseremoniassa on myös oleellista kohteliaisuus, ihmisten välinen kohtaaminen ja arvostaminen sekä teemestarin vieraanvaraisuus, mikä konkretisoituu teemaljan tarjoamisessa ja vastaanottamisessa.

Japanilaiseen esteettiseen kokemukseen liittyy ennakoitavuus, joka on osa teeseremoniaa sekä nähtävissä myös perinteisessä nō-teatterissa. Ennakoitavuus mahdollistaa ainutlaatuisesta hetkestä nauttimisen kun mielen ei tarvitse keskittyä niinkään muotoon. (Eväsoja 1981:27.) Kohtaamistaiteen ja Clinical Artin toimintakertojen struktuuri luo turvalliset puitteet oman itsen ilmaisuun ja hetkestä nauttimiseen. Ihmiset kohtaavat toisensa suorassa vuorovaikutuksessa, mutta he voivat tulla kohdatuiksi ja arvostetuiksi myös taideteostensa välityksellä.

7 Kohtaamistaide

Kohtaamistaide on ryhmämuotoista strukturoitua taidetoimintaa, jonka tavoitteet määräytyvät useimmiten ryhmän tarpeiden mukaan. Se on sovellettu suomalaiseen palvelujärjestelmään sopivaksi japanilaisesta Clinical Art-systeemistä. Suomalainen sovellutus sai nimen Kohtaamistaide vuonna 2010. Nimi viittaa kohtaamisen, vuorovaikutuksen ja

jakamisen merkitykseen, joka antaa Kohtaamistaiteelle sen erityispiirteensä. Kohtaamistaidetta kehitettiin aluksi Laurea ammattikorkeakoulun, Vantaan kaupungin sekä Tohoku Fukushi Universityn yhteistyönä ja pilotointivaiheessa siitä käytettiin nimeä Active Art. Active Art-pilotoinnit alkoivat vuonna 2007, jolloin systeemin toimivuutta kehitettiin aluksi vanhustyön kentällä. Kohtaamistaiteen erikoistumisopinnot alkoivat tammikuussa 2010. (Pusa 2010a:5.) Kohtaamistaiteen sisällä voidaan hyödyntää erilaisia luovia menetelmiä musiikista liikkeeseen ja tanssiin, mutta itse taidetoiminta on aina kuvallista työskentelyä. Kohtaamistaiteen toimintatavan keskiössä on taidelähtöinen vuorovaikutus ja sen tavoitteena voi olla esimerkiksi asiakkaiden sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen (Pusa 2010b:11).

Kehitystyössä toteutettujen opinnäytetöiden ja kehittämistehtävien asiakasympäristökokeiluissa Active Art-toiminnan ohjaamiseen kuului vahvasti asiakkaan yksilöllisten päätöksentekoprosessien tukeminen. Muistisairaana heikentynyt valintakyky on osatekijänä arjen ristiriitatilanteiden synnyssä. Taiteen tekemisen yhteydessä valintojen tekeminen ja arvostavan palautteen saaminen voivat vahvistaa asiakkaan kokemusta kyvystään päätöksentekoon. Active Art-ryhmät kokoontuivat kymmenen kertaa, ja toimintakerrat noudattivat aina samaa rakennetta. Toimintakerta aloitettiin orientoitumalla päivän teemaan sekä ryhmään, jonka jälkeen edettiin taidetyöskentelyn tekemisellä. Jokaiseen kertaan kuului myös kiinteänä osana arvostuskierros, jonka aikana yhdessä katseltiin valmistuneita teoksia ja annettiin niille arvostavaa palautetta. (Pusa 2010b:11.) Samaa kymmenen kerran kestoa pidetään edelleen Kohtaamistaideryhmien lähtökohtana, sillä pitkään jatkuva prosessi antaa enemmän aikaa ja tilaa muutokselle. Kuitenkin usein resurssien ja aikataulujen vuoksi ryhmien kesto on lyhyempi ja esimerkiksi työhyvinvointiryhmiä ollaan toteutettu viidellä kokoontumiskerralla.

Vain Laurea ammattikorkeakoulun Kohtaamistaiteen ohjaajan koulutuksen saanut voi järjestää Kohtaamistaiteeksi kutsuttavaa toimintaa, sillä Kohtaamistaideryhmä on Laurea-ammattikorkeakoulun rekisteröity tuotemerkki. (Rankanen & Pusa 2014:13.)

7.1 Kohtaamistaiteen tavoitteet

Kohtaamistaiteen ryhmiin kuuluu olennaisesti tavoitteellisuus sekä usein asiakkaiden toimintakyvyn edistäminen. Painopiste voi olla myös ennaltaehkäisyssä tai osallistujien hyvinvoinnin tukemisessa. Kaikille ryhmille yhteisenä tavoitteena on kuitenkin vuorovaikutuksen edistäminen, yksilöllisten voimavarojen löytäminen ja yksilön arvostaminen. Näiden lisäksi toiminnan tarkoituksena on tuottaa iloa ja monipuolisia, kaikkia aisteja hyödyntäviä kokemuksia. (Niiniö 2014:20,22). Vuodesta 2007 Kohtaamistaidetta on käytetty sosiaali- ja terveydenhuollossa osana asiakkaiden palvelua jolloin tehdään selkeä sopimus toiminnan kestosta, tavoitteista, sisällöstä ja siitä raportoidaan yhteistyötahoille. Asiakkaat

ohjautuvat ryhmiin yhteistyössä organisaation työntekijöiden kanssa ja usein Kohtaamistaiteen ohjaaja on jo valmiiksi toteutusympäristön työyhteisön jäsen. Toiminnan tavoitteet asetetaan sen mukaan, mistä on hyötyä osallistujille ja asiakkaan etu on aina etusijalla toimintaa suunniteltaessa. Toimintaan osallistumisessa korostetaan vapaaehtoisuutta ja toiminnan periaatteista sovitaan lähtökohtaisesti asiakkaiden kanssa ennen ryhmän aloittamista. (Ahos & Pusa 2014:16-17.) Näin varmistetaan myös osallistujien sitoutuminen toimintaan. Ryhmään tutustuminen, tilanteen arviointi sekä ohjaajien ja ryhmään osallistuvien yhteinen suunnittelu ovat keskeisessä asemassa tavoitteen asettamisessa (Niiniö 2014:20). Kohtaamistaiteen ryhmän tavoitteiden asettamisessa tulee ottaa huomioon asiakkaiden kuntoutuksen tavoitteet jos kyseessä on esimerkiksi muistisairaat henkilöt. Toimintakyvyn ylläpitämisen ja edistämisen lisäksi kiinnitetään huomiota myös asiakkaiden luovuuden ja hyvinvoinnin tukemiseen. (Ahos & Pusa 2014:18.)

7.2 Toiminnan periaatteet

Toiminnassa, suunnittelussa ja arvioinnissa tulee näkyä arvostaminen sekä arvostava asenne. Tämä Kohtaamistaiteen toiminnan ytimeen kuuluva eettinen periaate tulee näkyä asiakkaan kohtaamisessa, työskentelyn tukemisessa sekä hänen yksilölliseen ilmaisuun suhtautumisessa. (Pusa 2010b:13.) Taidetyöskentelyn päätteeksi käytävä arvostuskierros on parhaimmillaan voimaannuttava kokemus yksilölle ja ryhmälle. Valmiiden töiden arvostaminen ilmaisee halua jakaa kokemuksia, minkä takia arvostuskierroksen voidaan sanoa lisäävän yhteisöllisyyttä. Arvostuksen saaminen ja antaminen on tärkeää Kohtaamistaiteessa, mutta erityinen merkitys osallistujalle on arvostuksen vastaanottamisella. Onnistuneessa arvostuskierroksessa arvostuksen vastaanottaminen ja antaminen ovat kuitenkin tasapainossa. (Cavén-Pöysä 2014:56.)

Vaikka holistinen ihmiskäsitys näkyy harvoin konkreettisesti Kohtaamistaide-toiminnassa, ihminen nähdään aina osana jotain kokonaisuutta, oli se sitten perhe, yhteisö tai jokin suurempi kokonaisuus. Omais- ja perhetyössä voidaan nähdä konkreettisesti ajatus ihmisestä osana omaa yhteisöään. Yksilön ja yhteisön hyvinvoinnin välille ei voida tehdä eroa ja tätä yhteyttä ilmentäviä tasoja on kolme: ryhmän rakenteen taso, toiminnan suunnitelmataso sekä taidetyöskentelyiden taso. Ryhmän rakenteen tasolla yksilö voi olla esimerkiksi osa perhettä tai asumisyhteisöä. Toiminnan suunnitelmatasolla määritellään asetettujen tavoitteiden perusteella yksilö-, pari- ja ryhmätyöskentelyn ajoitus ja käyttö. Taidetyöskentelytasolla voidaan valita sellaisia työskentelytapoja, jotka tukevat erityisesti vuorovaikutusta osallistujien kesken. (Niiniö & Holmikäri 2014:26.)

Läsnäolo hetkessä ja aistinen kokeminen ovat olennaisia Kohtaamistaiteessa. Ohjattu taidetyöskentely, jonka sisällä osallistuja tekee omat esteettiset valintansa, yhdessä

aistimuksellisen kokemuksen kanssa johtavat itsenäisen taideteoksen syntyyn.

Taidetyöskentelyissä syntyvien teosten esteettinen laatu on tärkeää Kohtaamistaiteessa ja siksi laadukkaat taidetarvikkeet sekä -materiaalit ovat tärkeitä. Toimintaan osallistuvilta ei vaadita aikaisempaa kokemusta kuvallisesta työskentelystä, vaan Kohtaamistaiteen ohjaaja suunnittelee taidetyöskentelyjen rakenteen sellaiseksi, että osallistujat voivat päästä heitä itseään tyydyttävään lopputulokseen. (Rankanen & Pusa 2014:14.) Monesti Kohtaamistaiteen taidetyöskentelystä keskusteltaessa nousee positiivisena piirteenä esiin niiden yllätyksellisyys. Toisin kuin Clinical Artissa, Kohtaamistaiteen taidetyöskentelyyn orientoitumisvaiheessa ohjaaja harvoin näyttää esimerkkejä valmiista teoksista. Osallistujat voivat nauttia käsillä olevaan työskentelyvaiheeseen uppoutumisesta ja siitä, ettei tarvitse tietoisesti pyrkiä tiettyyn lopputulemaan. Tämä vaatii luottamusta ohjaajaan, omiin kykyihin sekä prosessiin. Ohjaajan tulee panostaa turvallisen ilmapiirin luomiseen sekä taidetyöskentelyiden vaiheistuksien huolelliseen suunnitteluun.

7.3 Toimintakerran rakenne

Clinical Art ja Kohtaamistaide jakavat saman toimintakertojen rakenteen, mutta nähdäkseni Kohtaamistaide on vienyt esimerkiksi toimintaan virittäytymistä sekä taidetyöskentelyn jälkeen tapahtuvaa teosten katselemista eteenpäin. Ajallisesti katsottuna kummassakin lähestymistavassa pääpaino on taidetyöskentelyn prosessissa ja valmiiden töiden katseluun on varattava tarpeeksi aikaa.

7.3.1 Virittäytyminen

Kohtaamistade-toimintaan virittäytymisessä voidaan käyttää tanssiin, draamaan, kuvalliseen työskentelyyn tai moniaistisuuteen perustuvia menetelmiä. Virittäytyminen tähtää turvallisen ja rennon ilmapiirin ja kokemuksen lisäämiseen, mikä kiireettömästi toteutettuna edistää taidetyöskentelyä. (Ahava & Vuorio 2014:45-46.) Kohtaamistaiteen toimintakertojen virittäytymisessä käytetäänkin monipuolisesti erilaisia luovia menetelmiä (ks. Ahava & Vuorio 2014:44). Clinical Art-ryhmissä, joihin osallistuin työharjoitteluni aikana, ei vastaavanlaista luovia toimintoja hyödyntävää virittäytymistä käytetty, vaan ryhmään orientoituminen tapahtui aina saman kaavan mukaan ja moniaistisuutta hyödynnettiin enemmän itse taidetyöskentelyyn virittäytymisessä. Molemmille työskentelytavoille on tietenkin paikkansa ja onkin oleellista, että virittäytyminen on selkeästi yhteydessä tulevaan työskentelyyn.

7.3.2 Taidetyöskentely

Kohtaamistaiteen taideprosessit ovat monitasoisia sekä kerroksellisia ja ohjaaja mahdollistaa niiden kokemisen erilaisilla ohjausteilla. Osallistujaa tuetaan taideteoksen asteittaisessa

luomisessa taidetyöskentelyn vaiheistuksella. Vaiheiden tarkoituksenmukaisuus on tärkeämpää kuin niiden määrä ja ohjeistuksen oikea ajoittaminen takaa taidetyöskentelyn luontevan etenemisen. Ohjaaja näyttää konkreettisin esimerkein, kuinka taidetyöskentelyssä edetään ja miten eri taidemateriaaleja voidaan käyttää. Havainnoillistaminen selkeyttää ohjeistusta ja pelkkä sanallinen ohjeistaminen ei ole kaikille asiakasryhmille riittävää. (Leinonen & Koistinen 2014:48.) Clinical Art-ohjaajat näyttävät ohjeistaessaan myös selkeästi elekielellä esimerkiksi värin valitsemisen pohtimisen, osoittaen näin konkreettisesti, että valinnan tekeminen ei ole välttämättä helppoa tai nopeaa. Clinical Art-ohjaaja myös saattaa oman mallityönsä loppuun työskentelyn aikana ja näin eri vaiheiden ohjeistaminen on johdonmukaista sekä havainnoillistavaa. Omalla esimerkillään ohjaaja myös madaltaa osallistujien kynnystä lähteä lisäämään työhön uusia elementtejä vaikeissa kohdissa.

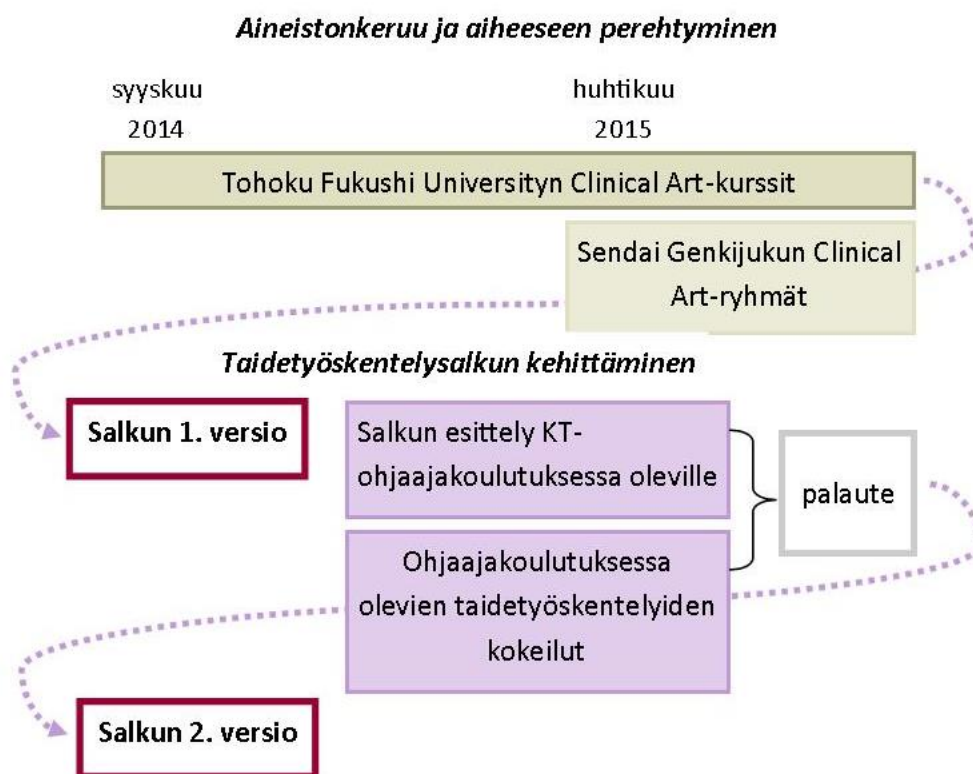
Osallistujien tukeminen taidetyöskentelyssä on aina yksilö- ja tilannekohtaista. Lähtökohtaisesti asioita ei tehdä osallistujien puolesta ja ohjaaja joutuu pohtimaan toimintaan kannustamisen ja toimintaan painostamisen eroa. (Ahos & Pusa 2014:18.) Osallistujia voidaan tukea ja kannustaa sanallisesti tai sanattomin teoin. Tavoitteena on, että osallistujat voisivat vapaasti ilmaista itseään ja luovuuttaan. Tarvittaessa osallistujia voidaan tukea konkreettisesti esimerkiksi saksien käytössä, mutta tällöinkin on tärkeää kuunnella osallistujan toiveita. Osallistujia ohjataan niin, ettei heidän tarvitse keskittyä lopputulokseen, vaan he voivat nauttia tekemisen yllätyksellisyydestä. (Leinonen & Koistinen 2014:50.) Kohtaamistaitteessa on tärkeää, että osallistujan omaa ainutlaatuista ilmaisua ja ideoita tuetaan ja arvostetaan, mikä vaatii ohjaajalta herkkyyttä. Ohjaajan on hyvä reflektoida jatkuvasti omaa tapaansa työskennellä ja tukea asiakasta ja tässä suhteessa työparin kanssa työskentelystä on hyötyä.

7.3.3 Arvostuskierros

Toimintakertaan kuuluu olennaisena osana arvostuskierros, jolle tulee varata tarpeeksi aikaa ennen toimintakerran lopettamista. Jokaisen osallistujan valmiiseen teokseen tutustutaan rauhassa ja sille annetaan arvostusta, jonka voi toteuttaa monella eri tapaa. Kohtaamistaitteen ohjaajan ammattitaitoon kuuluu, että hän osaa toteuttaa arvostuskierroksen niin, että jokainen osallistuja tulee kuulluksi ja nähdyksi tasapuolisesti. Osallistujille sekä arvostuksen antaminen että sen vastaanottaminen on tärkeä osa Kohtaamistaidetta. Arvostamisen vastaanottamisen merkityksellisyys toistuu jokaisella toimintakerralla ja se lisää hyvän olon lisäksi myös positiivisia vuorovaikutuksen muotoja. Valmiiden teosten katselu ja arvostaminen lisäävät myös yhteisöllisyyden tunnetta ja parhaimmillaan se voi olla voimauttava kokemus yksilö- ja yhteisötasolla. (Cavén-Pöysä 2014:54,56.)

8 Taidetyöskentelysalkku kehittämisprosessin tuotoksena

Prosessikaavio (Kuvio 1) havainnollistaa taidetyöskentelysalkun syntyprosessia. Tohoku Fukushin yliopiston Clinical Art-kurssit alkoivat syyskuussa 2014. Kursseilla tutustuttiin Clinical Artin syntyyn ja perusteisiin, taidemateriaaleihin- ja tekniikoihin sekä harjoiteltiin ryhmän ohjaamista pienryhmätyöskentelyn avulla. Kahdella ensimmäisellä kurssilla käytettiin pääosin öljypastelliliituja ja myöhemmin siirryimme käyttämään enemmän myös muita taidemateriaaleja. Koulutuksessa korostettiin, että erilaisten taidetekniikoiden hallitseminen ja materiaalien tuntemus on tärkeää. Kursseilla III ja IV keskityttiin taidetyöskentelyiden tekemisen ohella myös ryhmän ohjaamiseen ja asiakkaan kohtaamiseen. Pienryhmät saivat tehtäväkseen suunnitella ja toteuttaa Clinical Art-toimintakerta, joka ohjattiin oppitunnin aikana muille opiskelijoille. Kolmannella kurssilla pienryhmät ohjasivat oppikirjojen taidetyöskentelyitä kun taas neljännellä kurssilla ryhmien tehtävänä oli kehittää oma taidetyöskentely. Kaikkien ohjauskertojen jälkeen sekä opiskelijat että opettaja antoivat palautetta ohjaamisesta sekä taidetyöskentelystä. Kurssien aikana pääsin perehtymään hyvin Clinical Artin teoriaan sekä käytännön tekemiseen ja huhtikuussa 2015 alkaneen työharjoittelun aikana sain käytännön kokemusta Clinical Art-ryhmien toteuttamisesta.

Kuvio 1. Prosessikaavio

Palattuani Suomeen elokuussa 2015 aloitin taidetyöskentelysalkun työstämisen. Salkun työstämisvaiheessa tarkastelin taidetyöskentelyjä Kohtaamistaiteen ja suomalaisen

työskentelytavan näkökulmasta. Jokaisen taidetyöskentelyn kohdalla jouduin pohtimaan, soveltuuko se sellaisenaan käytettäväksi Suomessa vai tarvitseeko sitä soveltaa ja kuinka paljon. Esimerkiksi käytetyt taidemateriaalit ovat pääosin helposti saatavilla myös Suomessa, samoin aiheena käytetyt hedelmät, kukat sekä vihannekset yhtä lukuunottamatta. Tästä syystä japanilainen *udo* vaihtui purjoksi. Muuten salkun taidetyöskentelyt ovat pitkälti yhdenmukaiset japanilaisten Clinical Art-työskentelyiden kanssa. Näkyvin ero Kohtaamistaiteen ja Clinical Artin taidetyöskentelyn välillä on toimintaan virittäytymisessä: Kohtaamistaiteen ohjaaja näyttää harvoin valmiita töitä osallistujille ennen toiminnan aloittamista. Suomalaisessa sovellutuksessa osallistujat arvostavat usein yllätyksellisyyttä ja kulloisenkin taidetyöskentelyvaiheeseen uppoutumista. Valmiin työn näkeminen voi olla estävä tekijä sen kokemisessa. Mietin salkkua työstäessä myös sitä, miten taidetyöskentelyt olisivat sovellettavissa erilaisille asiakasryhmille. Pääsin työharjoitteluni aikana näkemään, kuinka taidetyöskentelyt toimivat Clinical Art-asiakasryhmillä esimerkiksi kehitysvammaisten tai muistisairaiden kanssa. Mielestäni salkun taidetyöskentelyt ovat sovellettavissa myös muille asiakasryhmille esimerkiksi yksinkertaistamalla vaihteistusta.

Taidetyöskentelyiden karsintavaiheessa tein erilaisia jaotteluita esimerkiksi materiaalien, tekniikan ja aiheen mukaan saadakseni selville, minkätyyppisiä taidetyöskentelyitä minulla olisi käytettävissä. Jaottelin taidetyöskentelyitä myös sen mukaan, onko työn aiheena jokin konkreettinen objekti kuten vihannes vai onko työ ilmaisullinen. Tarkoitukseni oli koota kokonaisuus, joka olisi kiinnostava ja monipuolinen materiaaleiltaan sekä tekniikoiltaan. Jouduin karsimaan pois esimerkiksi taidetyöskentelyitä, jotka muistuttivat liikaa toisiaan tekniikaltaan ja materiaaleiltaan. Salkun taidetyöskentelyiden materiaalit ovat helposti saatavissa taidetarvikeliikkeistä ja olisi tärkeää käyttää laadukkaita materiaaleja resurssien niin salliessa. Taidemateriaalien lisäksi osassa taidetyöskentelyitä hyödynnetään myös hedelmiä, vihanneksia, kukkia ja kiviä inspiraationa ja mallina. Huolelliset esivalmistelut helpottavat ohjaajien työskentelyä ja sujuvoittavat taideprosessia.

Taidetyöskentelyiden ohjeistukset sisältävät materiaalilistan sekä vaiheistukset selityksineen. Jokaisen taidetyöskentelyn vaihteistus on selitetty yksityiskohtaisesti ja vaihteistukseen on liitetty myös taideprosessiin virittäytyminen. Ohjaaja voi itse soveltaa ja pidentää virittäytymistä niin halutessaan, painottaen esimerkiksi tilaan ja ryhmään orientoitumista asiakasryhmän sekä ryhmäprosessin vaiheen huomioiden. Mikään ei estä myöskään itse taidetyöskentelyiden soveltamista ja kehittämistä edelleen. Teemaa, materiaaleja, tekniikkaa ja aihetta voidaan vaihtaa sopivammaksi ryhmän tarpeet huomioiden. Kuitenkin on hyvä muistaa, että käytettyjen taidemateriaalien tulisi soveltua esimerkiksi tietyn objektin ilmaisemiseen. Esimerkiksi akryylivärit ja kuivapastelliliidut eroavat ominaisuuksiltaan suuresti, enkä käyttäisi itse kuivapastelliliituja voimakkaan tekstuurin omaavan objektin ilmaisemiseen. Tästä syystä esimerkiksi ananas voisi olla vaikea saada onnistumaan

vesiväreillä tai kuivapastelliliiduilla. Kokeillessaan taidetyöskentelyä ohjaaja löytää itselleen sopivan tavan ohjata ja toteuttaa taidetyöskentelyn. Taidetyöskentelyt sisältävät useita eri vaiheita ja usein samalla kerralla käytetään erilaisia materiaaleja. Jokainen taidetyöskentely viimeistellään tekijän signeerauksella, jonka paikan teoksessa tekijä voi itse päättää. Signeeraus voidaan tehdä joko nimikirjaimin tai kirjoittaa koko nimi. Sen voi sommitella osaksi työtä ja käyttää mielikuvistusta. Kahdeksan taidetyöskentelyn kokonaisuus sisältää neljä taidetyöskentelyä, joilla on selkeä objekti (Nauris, Ananas, Purjo, Hortensia). Ne eroavat toisistaan tekniikoiltaan ja osittain materiaaleiltaan, vaikka niissä kaikissa hyödynnetään akryylivärejä. Loput taidetyöskentelyistä ovat ilmaisullisia ja kaksi niistä ovat täysin abstrakteja (Väriarabeski, Mustepavut) ja toiset kaksi ovat selkeästi luontoaiheisia (Kevään perhoset, Joenvarsi).

Sain palautetta taidetyöskentelysalkun sisällöstä syksyn 2015 Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksessa olevilta suullisesti opinnäytetyöseminaarissa sekä kirjallisesti sähköpostitse. Tulevat Kohtaamistaiteen ohjaajat olivat kokeilleet yhteensä viittä eri taidetyöskentelyä salkun ohjeilla ja kirjallinen palaute perustui heidän työskentelyynsä ja kokemuksiinsa. Kirjasin suullisen palautteen ylös ja yhdistin sähköpostitse saamani palautteen yhdeksi tiedostoksi. Myös valokuvat taidetuotoksista olivat myös avuksi kehittämisessä. Luin palautteen ja kehittämisehdotukset huolellisesti läpi. Tulevat Kohtaamistaiteen ohjaajat olivat kokeilleet yhteensä viittä eri taidetyöskentelyä salkun ohjeilla ja kirjallinen palaute perustui heidän työskentelyynsä ja kokemuksiinsa. Kirjallisessa palautteessa toivottiin, että käytettyjä materiaaleja kuvattaisiin tarkemmin ja annettaisiin esimerkkejä. Myös ohjeistuksissa oli epäselviä kohtia, jotka kaipaivat selvennystä. Kävin taidetyöskentelysalkun läpi ja tein tarvittavat korjaukset sekä selvensin ohjeistusta. Jouduin muuttamaan käyttämiäni sanamuotoja sekä kirjoitustapaa tehdäkseen salkusta yhdenmukaisemman. Huomasin korjauksia tehdessäni, että kirjoittamani ohjeistukset olivat usein hyvin suuripiirteisiä ja että ne jättivät paljon tulkinnanvaraa. Nämä epäkohdat olisivat jääneet itseltäni huomaamatta ilman saamaani palautetta.

9 Pohdinta

Jo suunnitelmavaiheessa minulla oli selkeä mielikuva siitä, millaisen tuotoksen haluan opinnäytetyön sisällä tehdä. Haasteellista oli kuitenkin hahmottaa, millä keinoin lopputulokseen pääsisin. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan lähestymistapa tuntui sopivan tavoitteisiini paremmin kuin esimerkiksi toimintatutkimus, joka olisi vaatinut enemmän aikaa ja tutkimustyön kokemusta.

Yhtenä henkilökohtaisena tavoitteenani oli aineistonkeruuvaiheessa kirjata taidetyöskentelyt ylös mahdollisimman pian niiden tekemisen jälkeen. Tässä tavoitteessa myös onnistuin, mutta

olisin voinut olla järjestelmällisempi; muistiinpanoni olivat ajoittain kirjoitettu kolmella eri kielellä sekaisin ja kahteen muistikirjaan sekä erillisiin tiedostoihin. Selkeämpi kirjaustapa olisi helpottanut puhtaaksikirjoittamista. Haastavaa opinnäytetyöprosessissa oli aikataulussa pysyminen, mikä osittain johtui samanaikaisista opinnoistani sekä työharjoittelusta. Paremmalla aikatauluttamisella ja tehtävien priorisoinnilla olisin luultavasti saanut työn valmiiksi aikaisemmin. Minun tulee jatkossa kehittyä arvioinnin tekemisessä ja ottaa se paremmin huomioon jo suunnittelun ja tavoitteiden asettamisen aikana.

Opiskelijavaihdollani Japanissa oli suuri vaikutus opinnäytetyöhön. Työharjoittelussa pääsin seuraamaan Clinical Art-ohjaajien työtä käytännössä ja heidän työtään seuraamalla olen oppinut paljon. Vaikka kaikilla ohjaajilla on oma tapansa työskennellä ja ohjata, he noudattavat Clinical Artin periaatteita. Keskustelut Sendai Genkijukun Clinical Art-ohjaajien sekä Tohoku Fukushi Universityn professori Taizo Oshiron kanssa olivat myös merkittäviä oppimiseni kannalta. Opinnäytetyöprosessin aikana olen oppinut tarkastelemaan myös Kohtaamistaidetta laajemmin kuin aikaisemmin. Tutustuminen Clinical Artin ja Kohtaamistaidteen syntyyn ja kehitykseen on auttanut ymmärtämään syvemmin kummankin lähestymistavan lähtökohtia sekä filosofiaa. Prosessin aikana teoria ja käytäntö ovat kulkeneet rinnakkain elävänä kokonaisuutena, mikä on edistänyt oppimistani. Olen mielestäni onnistunut ammatillisen erityisosaamisen sekä Kohtaamistaidteen ja Clinical Artin tuntemukseni syventämisessä. Tämän lisäksi kehittämisen näkökulma on vahvistunut työskentelytavassani.

Opinnäytetyöprosessi on auttanut minua siirtymään opiskelijan roolista sosiaalialan ammattilaisen rooliin. Vastuu työn toteuttamisessa on ollut itselläni ja olen joutunut tekemään valintani harkiten ja perustellen. Olen kiitollinen saamastani ohjauksesta ja parannusehdotuksista, jotka ovat auttaneet opinnäytetyön parantamisessa sekä omien sokeiden pisteiden havaitsemisessa. On monta asiaa, jotka nyt tekisin toisin, mutta olen jokseenkin tyytyväinen lopputulokseen. Jos taidetyöskentelysalkun toimivuutta oltaisiin testattu käytännössä perusteellisemmin, olisi tuotoksesta tullut parempi. Systemaattinen palautteen kerääminen Kohtaamistaidteen ohjaajilta sekä ohjaajakoulutuksessa olevilta olisi tuonut lisäarvoa työlle. Palautteen perusteella salkkua olisi voinut kehittää niin, että se palvelisi paremmin sen kohderyhmää. Myös taidetyöskentelyiden vaiheiden valokuvaaminen selkeyttäisi ohjeistusta.

Sosiaalialalla taide- ja kulttuuritoiminta on lisääntynyt ja luovia toimintoja tullaan todennäköisesti käyttämään tulevaisuudessa yhä enemmän. Sosiaali- ja terveysalan rakenneuudistukset toivottavasti mahdollistavat taidelähtöisen toiminnan laajemman käytön ja sen aseman vakiinnuttamisen sosiaali- ja terveyspalveluissa. Kohtaamistaidteen mahdollisuudet hyvinvoinnin edistämisessä ovat moninaiset sen lukuisten

soveltamismahdollisuuksien ansiosta. Kohtaamistaiteessa yhdistyy taiteen tekeminen ja kokeminen, vuorovaikutus sekä arvostava kohtaaminen. Se lisää yksilön voimavaroja mahdollistamalla onnistumisen ja arvostamisen kokemuksen turvallisessa ympäristössä. Kohtaamistaide antaa myös tilan omalle ja ryhmän luovuuden ilmaisemiselle. Parhaimmillaan Kohtaamistaide vahvistaa myös yhteisöllisyydentunnetta yhteisen taide- ja ryhmäprosessin jakamisen ansiosta. Kohtaamistaidetta käytetään erilaisten asiakasryhmien ja projektien parissa ja koulutettuja ohjaajia on noin satakunta. Toivon taidetyöskentelysalkun antavan ideoita ja innostusta Kohtaamistaiteen ryhmien toteuttamiseen samalla tavalla kuin sen tekeminen on innostanut minua Kohtaamistaiteen parissa toimimiseen.

Lähteet

- Ahava R, & Vuorio, S. 2014. Virittäytyminen ryhmään ja taidetyöskentelyyn. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy, Vantaa
- Ahos, R. & Pusa, T. 2014. Valossa ja varjossa - Kohtaamistaiteen etiikasta. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy, Vantaa
- von Brandenburg, C. 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön, Opetusministeriön julkaisuja 2008:12
- Cavén-Pöysä, O. 2014. Arvostuksen osoittaminen. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy, Vantaa
- Eväsoja, M. 1981. Bigaku. Japanilaisesta kauneudesta. Sanoma Pro Oy, Helsinki
- Garner, C., Kagan, C., Kilroy, A., Parkinson, C. & Senior, P. 2008. Invest to save: Arts in health evaluation. Arts for Health at Manchester Metropolitan University, Manchester
- Heikkinen, H. 2010. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjäkä, L. (toim.) 2010. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Hansaprint Oy, Vantaa
- Honkasalo, M. 2015. Taide, taidelähtöisyys ja tutkimus. Teoksessa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015. Toimintaohjelman 2010-2014 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17
- Institute of Formative Art Co., Ltd. 2015. Teoksessa Uno, M & Nishida, K. 2015. (Ed.) Clinical Art. Cognitive rehabilitation through art activities. Seiko Printing Co Ltd., Japan
- Kuhmonen, P. 2008. Teoksessa Brandenburg, C. 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön, Opetusministeriön julkaisuja 2008:12
- Leinonen, A. & Koistinen, K. 2014. Taidetyöskentelyn ohjaaminen. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy, Vantaa
- Malte-Colliard, K. & Lampo, M. 2013. Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tammerprint Oy, Tampere
- Niiniö 2014. Tavoitteellisuus ja työnohjaus Kohtaamistaiteessa. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy, Vantaa
- Niiniö & Holmikäri 2014. Perhe ja yhteisö Kohtaamistaiteessa. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy, Vantaa
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritasalo, J. 2010. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro Oy, Helsinki
- Pusa, T. 2010a. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2010. Kohtaamisen iloa! Active Art-pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Edita Prima Oy, Helsinki
- Pusa, T. 2010b. Taidelähtöinen vuorovaikutuksellisuus Active Art-työskentelyssä. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2010. Kohtaamisen iloa! Active Art-pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Edita Prima Oy, Helsinki
- Rankanen, M. & Pusa, T. 2014. Taideterapia ja Kohtaamistaide Suomessa. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy, Vantaa

Sendai Genkijuku. <http://www.tfu-ac.net/yfkc/ca/index.html#nouiki>. Viitattu 29.9.2015

Strandman-Suontausta, P. 2013. Vapautta vai vaikuttavuutta. Kuvataiteeseen perustuva palvelu hoitolaitosyhteisölle. Unigrafia oy, Helsinki

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015. Toimintaohjelman 2010-2014 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere University Press, Tampere

Uno, M & Nishida, K. 2015. (Ed.) Clinical Art. Cognitive rehabilitation through art activities. Seiko Printing Co Ltd., Japani

Villka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski

Liitteet

Liite 1. Taidetyöskentelysalkku Kohtaamistaiteen ohjaajille	32
---	----

Kuviot

Kuvio 1. Prosessikaavio	23
-------------------------------	----

Liite 1. Taidetyöskentelysalkku Kohtaamistaiteen ohjaajille

Taidetyöskentelysalkku Kohtaamistaiteen ohjaajille

Anna-Kaisa Peräniitty 2016

Johdanto

Tavoite . Salkku sisältää kahdeksan vaiheistettua taidetyöskentelyä, materiaali- ja tarvikelistat sekä niiden toteuttamisohjeet. Taidetyöskentelyt olen kerännyt opiskelijavaihtoni aikana Japanissa 2014-2015 Sendai Genkijukun Clinical Art-ryhmistä. Olen saanut palautetta vuoden 2015 Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksessa olevilta salkun sisällöstä ja pyrkinyt sen perusteella kehittämään sitä paremmaksi. Toivon taidetyöskentelysalkun olevan avuksi käytännön työssä sekä antavan uusia ideoita Kohtaamistaiteen ohjaajille.

Laadukkaat taidemateriaalit ja esimerkiksi oikeanlaiset paperit vaikuttavat osallistujien onnistumisen kokemukseen ja olen laittanut tarvike- ja materiaalilistoihin suosituksia. Salkun taidetyöskentelyissä käytetään mm. öljypastelliliituja, akryyli- ja vesivärejä, kuivapastelliliituja, puuvärikyniä, mustetta ja silkkipaperia. Akryylivärien olisi hyvä olla nk. pullovärejä paksumpia koostumukseltaan ainakin Ananas-taidetyöskentelyssä ja esimerkkitoissa on käytetty tuubissa olevia akvarellivärejä. Raapekyniä voi tehdä esimerkiksi teroittamalla kertakäyttöisen syömäpuikon pää teräväksi. Salkkua kootessa olen pyrkinyt valitsemaan sellaisia taidetyöskentelyjä, joiden materiaalit ovat helposti saatavissa taidetarvikeliikkeistä ja muualtakin. Salkun taidetyöskentelyitä tehneet Clinical Art-asiakasryhmät koostuivat ikääntyneistä, muistisairaista ja kehitysvammaisista osallistujista ja niitä voi soveltaa myös muille asiakasryhmille.

On tärkeää, että Kohtaamistaiteen ohjaaja kokeilee taidetyöskentelyden tekemistä sekä käytettäviä materiaaleja ensin itse. Näin vaiheistuksen ajoitus ja taidetyöskentelyn haastavat kohdat tulevat selkeämmin näkyväksi sekä materiaalit tutuiksi. Kysymyksiä voi laittaa sähköpostitse: ak.peraniitty@outlook.com

Sisältö

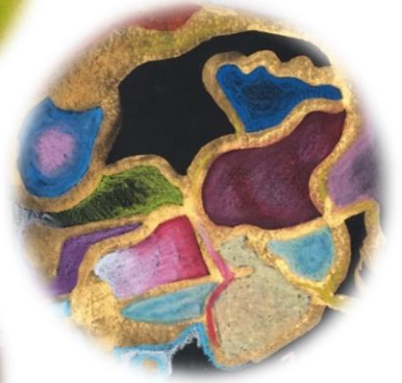
I. Kevään perhoset

Akryylimaali

II. Väriarabeski

Akryylimaali, öljypastelliliitu

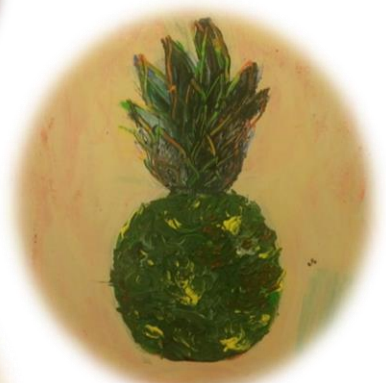
III. Nauris

Akryylimaali, silkkipaperi, muste

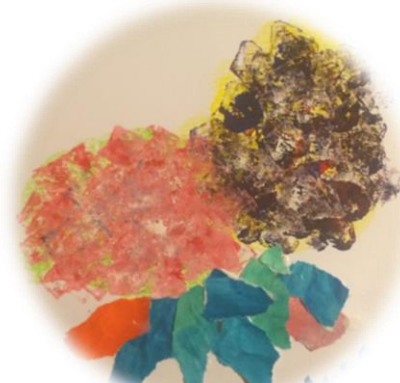
IV. Ananas

Öljypastelliliitu, akryylimaali

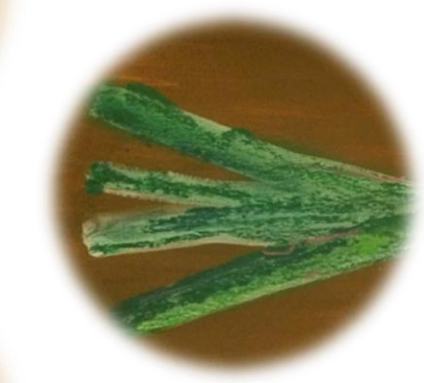
V. Hortensia

Öljypastelliliitu, akryylimaali, silkkipaperi

VI. Purjo

Akryylimaali, kuivapastelliliitu

VII. Mustepavut

Muste, puuvärikynät

VIII. Joenvarsi

Muste, vesivärit

Kevään perhoset

Materiaalit:

- Piirtoheitinkalvot (A4) + pienempiä paloja kokeiluun
- Akryylivärit (esim. Amsterdam), paletit
- Sienet
- Raapekynät
- Värilliset taustapaperit (A4)
- Hiustenkuivaajat
- Sprayliima (myös askarteluliima käy), fiksatiivi
- Kuivapastelliliidut (esim. Van Dyke)
- Perhosten kuvia
- Tusseja signeeraukseen

1. Virittäytyminen teemaan

Virittäydytään teemaan katselemalla perhosten kuvia ja keskustelemalla kevästä, kevätmuistoista ja perhosista. Ohjaaja esittelee käytettävät materiaalit.

2. Taustan maalaaminen

Valitaan akryyliväreistä kolme väriä, jotka kuvaavat itselle kevättä. Ohjaaja näyttää, miten piirtoheitinkalvolle tuputellaan sienellä väriä, miten ne sekoittuvat toisiinsa ja kuinka sientä käytetään. Akryyliväriä otetaan pieni määrä sienelle, minkä jälkeen sitä voi jo tuputella palettiin, jotta maalia olisi vain ohut kerros. Ohuella värillä ja sienellä saadaan utuinenjälki aikaan, jolloin värit sekoittuvat paremmin keskenään.

3. Lisävärien käyttäminen

Työtä katsotaan toiselta (maalaamattomalta) puolelta, sillä se tulee olemaan työn oikea puoli. Voidaan ottaa käyttöön myös muita värejä kolmen valitun lisäksi. Kun kalvo on maalattu kauttaaltaan, työ kuivataan hiustenkuivaajalla.

4. Raapekynän käyttö

Kuivattuun työhön piirretään kiemurtelevin vedoin raapekynällä keväinen tuulenvire. Ohjaaja kuvailee ja näyttää, että tuulenvire voi olla kevyt, myrskyisä jne., jotta osallistujat voivat valita oman tapansa raaputtaa maalia pois. Työtä kannattaa katsoa maalaamattomalta puolelta aika-ajoin.

5. Perhosten harjoittelu kokeilukalvolle

Otetaan käyttöön pienet kalvonpalat ja ohjaaja näyttää, kuinka perhoset tehdään. Kalvoon tehdään ensin pieni taitos, ja siitä syntyneen viivan toiselle puolelle puristetaan akryylivärituubista pieni tippa väriä. Taitos painetaan kiinni ja näin viivan toiselle puolelle syntyy siiven peilikuva. Jälki saa olla paksua ja epätasaista, jotta myöhemmin käytettävä kuivapastelliliitu tarttuu siiven pintaan. Toinen siipipari tehdään samalla tavalla, mutta pienempänä ensimmäisen siiven alapuolelle. Vapaata harjoittelua tehdään eri väriyhdistelmien kokeilemiseksi ja tekniikan hallitsemiseksi. Raapekynällä ja akryylivärillä voidaan maalata perhoselle tuntosarvet. Maalin kuivuttua sitä voi raaputtaa siiven reunoilta pois haluamaansa muotoon raapekynällä.

6. Perhosten lisääminen varsinaiseen työhön

Harjoittelun jälkeen tehdään 2-4 perhosta varsinaiseen työhön. Ohjaajan on hyvä näyttää, että taitosta ei tehdä koko kalvon mitalta, vaan juuri niin pienenä kuin tarvitaan. On tärkeää, että perhoset tehdään työn maalaamattomalle puolelle. Näin perhosen siipien ääriviivojen raaputtaminen ei vaikuta maalattuun taustaväriin.

7. Siipien värittäminen

Valitaan haluttu väri Kuivapastelliliiduilla väritetään hellästi, liitu lappeellaan perhosten siipien päälle lisäväriä. Kuivapastelliliitu kiinnitetään fiksatiivilla (pieni suihkaus riittää). Fiksatiivilla kiinnittämisen voi myös tehdä toimintakerran jälkeen, jos käytössä ei ole hyvin tuuletettua tilaa.

8. Taustapaperille kiinnittäminen

Työtä varten olevat taustapaperit ovat saman kokoisia kuin kalvot, mutta ne voidaan kiinnittää hieman lomittain, jotta taustapaperi näkyy enemmän. Sprayliimalla kiinnittäessä liimaa suihkautetaan pariin kohtaan kalvon taustapuolta, minkä jälkeen se pitää kiinnittää paperiin nopeasti ennen kuin liima kuivuu. Kiinnityksessä voidaan käyttää myös normaalia askarteluliimaa, jolloin työ kiinnitetään muutamasta huomaamattomasta kohdasta paperille. Ohjaaja näyttää esimerkkiä sommittelun ja värin valinnassa.

9. Signeeraus

Työ signeerataan tussilla haluttuun kohtaan.

Väriarabeski

Materiaalit:

- Mustat paperit (n. 30x30cm)
- Kultainen akryylimaali (ohennettu vedellä juoksevaksi), lusikat, astiat maalille
- Hiustenkuivaajat
- Öljypastelliliidut
- Kuvia islamilaisesta taiteesta, mosaiikeista ym.

1. Virittäytyminen teemaan

Virittäydytään teemaan katselemalla kuvia islamilaisesta taiteesta ja mosaiikeista.

2. Kultamaalin lisääminen

Kultainen akryylimaali on ohennettu valmiiksi vedellä sen verran juoksevaksi, että sitä on helppo valuttaa. Kultamaalia laitetaan lusikalla paperille haluttuun kohtaan. Paperi nostetaan kaltevaan asentoon ja annetaan maalin valua. Lisätään maalia toiseen kohtaan paperia ja toistetaan. Paperia voi myös pyöritellä, jolloin saadaan aikaan kiemurtelevaa viivaa. Maalia voi myös lisätä lusikalla useampaan kohtaan yhtäaikaaisesti.

3. Lusikan käyttö

Työskentelyn edetessä ohjaja näyttää, kuinka lusikalla voidaan levittää kultamaalia ja maalata vaikka pisteitä. Kun työhön ollaan tyytyväisiä, se kuivataan hiustenkuivaajalla.

4. Öljypastelliliiduilla värittäminen

Valitaan öljypastelliliiduista itselle mieluinen väri, jolla väritetään valittu alue kultamaalin muodostaman kehyksen sisälle. Valitaan toinen väri ja väritetään jokin uusi alue ja näin jatketaan jonkin aikaa. Ohjaaja näyttää, miten voimakkuutta vaihtelemalla samasta väristä voi saada myös erilaisia sävyjä.

5. Tekstuurien lisääminen ja värien sekoittaminen

Ohjaaja näyttää, millaisia erilaisia tekstuureita, kuten pisteitä tai erilaisia viivoja, voi käyttää alueiden värittämisessä. Öljypastelliliituja voidaan myös sekoittaa keskenään ja käyttää sormea värin levittämisessä. Työtä on hyvä käänellä tekemisen aikana ja katsoa myös vähän kauempaa. Ohjaajan on hyvä muistuttaa osallistujia, että kaikkia mustia alueita ei tarvitse värittää.

6. Signeeraus

Kun työ on valmis, päätetään sen lopullinen suunta (pysty, vaaka jne.) ja tehdään signeeraus haluttuun kohtaan öljypastelliliidulla.

Nauris

Materiaalit:

- Kartonkipohjat (n. A3)
- Mustat paperit (n. A3)
- Akryylivärit (esim. Amsterdam)
- Paletit, vesikupit
- Isot sudit
- Siveltimeet (keskikoko)
- Vesikupit
- Silkki- ja/tai washpaperia
- Ohennettua askarteluliimaa tai liisteriä
- Muste (indian ink/drawing ink, esim. Talen's tai Pelikan), astiat musteelle
- Raapekynät
- Hiustenkuivaajat
- Nauriit

1. Virittäytyminen

Tutustutaan työn aiheeseen tunnustelemalla, haistelemalla ja mahdollisuuksien mukaan myös maistelemalla naurista ja ohjaaja virittää myös keskustelua aiheesta.

2. Asettelu paperille

Jokainen osallistuja saa oman nauriin, joka asetetaan mustan paperin päälle halutulla tavalla. Varsia voidaan taivuttaa mieleseensä muotoon, kuitenkin niin että ne mahtuvat paperille.

3. Taustan maalaaminen

Akryyliväreistä valitaan kaksi mieluista väriä, joita laitetaan paletille. Iso suti kostutetaan vedellä ja aloitetaan ensin yhdellä värillä, joka saa olla paksuhkoa. Kuvitellaan, että ollaan kyntämässä naurispeltoa ja maalaamisessa saa käyttää voimaa. Voidaan nousta vaikka seisomaan, jos siltä tuntuu. Sivellin pestään vesiastiassa, valutetaan ylimääräiset vedet pois ja otetaan toinen väri käyttöön. Maalaamista jatketaan, kunnes taustakartonki on kauttaaltaan maalattu. Työ kuivataan hiustenkuivaajalla.

4. Nauriin maalaaminen

Katsotaan omaa naurista ja valmistaudutaan maalaamaan sen muoto työhön. Otetaan valkoinen akryyli-maali ja kostutettu keskikokoinen sivellin käyttöön. Nauriin muotoa lähdetään maalaamaan sen keskustasta lähtien, aloittaen pisteestä. Pikkuhiljaa nauriin kokoa kasvatetaan lisäämällä volyymia keskikohdan ympärille. Volyymia ei lisätä maalaamalla ”vuosirenkaita” pisteen ympärille, vaan pyritään luomaan nauriin muoto. Mallia katsotaan usein maalaamisen aikana. Kun maalatessa lähestytään nauriin ääriviivoja, maalataan siveltimellä ääriviivojen mukaisesti, jotta reunaviivasta tulee tasainen. Kun juuriosa on valmis, tehdään varsi ja lehdet myös siveltimellä. Varsi- ja lehtiosassa valkoista akryyliväriä voidaan hieman ohentaa vedellä läpikuultavammaksi. Osallistujia on hyvä muistuttaa katsomaan malliaan maalatessa. Kun nauris on maalattu, kuivataan työ hiustenkuivaajalla.

5. Varsi ja lehdet

Silkkipaperista revitään paloja, joita sommitellaan nauriin varsi- ja lehtiosan päälle. Osallistujia on hyvä muistuttaa, että mitä tahansa värejä voi käyttää, ei pelkästään vihreän sävyjä. Kokeillaan erilaisia väriyhdistelmiä ja kuinka päällekkäiset paperit sointuvat yhteen. Kun sommittelu on valmis, kiinnitetään silkkipaperinpalat siveltimen ja liisterin avulla työhön.

6. Varjostus

Nauriseen lisätään varjostusta musteella ja raapekynällä, jotta siitä saadaan kolmiulotteisen näköinen. Myös varsi- ja lehtiosaan voi lisätä varjostusta. Jos musteella työskentely ei ole tuttua, kannattaa kokeilla ensin sen käyttäytymistä kokeilupaperille, jolloin ohjaaja näyttää millaisia erilaisia viivoja raapekynällä ja musteella voidaan tehdä. Esimerkiksi se, millä otteella raapekynää pidetään, vaikuttaa jälkeen.

7. Signeeraus

Signeeraus tehdään musteella ja raapekynällä mihin tahansa kohtaan työtä.

Ananas

Materiaalit:

- Akryylivärit (esim. Amsterdam), tarvitaan reilusti
- Öljypastelliliidut
- Gesso
- Siveltimet (keskikoko)
- Paksuja kartonkipohjia, keltaisen sävyjä (n. 20cmx30cm)
- Raapekynät, joissa toinen puoli leveähkö tai raapekynät ja palettiveitset
- Van Goghin teosten kuvia (esim. Starry Night, The Wheat Field, Self-Portrait)
- Ananakset

1. Virittäytyminen

Teemaan ja tekniikkaan virittäydytään katselemalla van Goghin teosten kuvia sekä tutustumalla ananakseen tunnustelemalla, haistelemalla ja katselemalla. Van Goghin teosten avulla virittäydytään käytettyyn maalaustekniikkaan. Ohjaaja virittää keskustelua ananaksesta sekä luodaan yhdessä mielikuvia trooppisesta ympäristöstä.

2. Taustan värittäminen

Valitaan sävytetyistä kartongeista mieleinen ja asetetaan se pystysuuntaan. Öljypastelliliiduista valitaan kolme väriä, jotka tuovat itselle mieleen trooppisen kuuman ilmastoon. Käytetään liidun lappeaa puolta ja tehdään leveitä vetoja kartongille. Pyritään luomaan trooppisen kuuma tausta työlle omien mielikuvien mukaisesti (abstraktisti).

3. Ananaksen piirtäminen

Valitaan öljypastelliliiduista sellainen väri, joka erottuu taustasta hyvin, esimerkiksi vastaväri. Piirretään ananaksen muoto suuripiirteisesti, aloittaen keskeltä ja kasvattaen sitä pikkuhiljaa muotoonsa. Työstäessä on hyvä katsoa malliananasta useasti. Lyhyt tai katkaistu öljypastelliliitu soveltuu tähän hyvin kun sitä käytetään lappeellaan. Kun ananaksen muoto on suuripiirteisesti tehty, piirretään myös lehtiosa samalla tekniikalla.

4. Negatiivisen tilan maalaaminen

Sekoitetaan valkoista akryyliväriä ja vähän gessoa keskenään. Maalataan siveltimellä ohuella värillä työn reunoilta ananaksen äärioviivoihin saakka. Valkoisella ei ole tarkoitus peittää taustaväriä, vaan annetaan sen kuulua läpi. Tämän vaiheen tarkoituksena on selkeyttää ananaksen muoto seuraavaa työvaihetta varten.

5. Ananaksen maalaaminen

Valitaan 2-3 ananaksen hedelmäosan väriä, joita pursotetaan suoraan kartonkipohjalle. Maalia levitetään raapekynällä ja/tai palettiveitsellä tai vastaavalla. Maalia on hyvä olla paksusti, jotta saadaan aikaan vahva kolmiulotteinen tekstuuri. Ohjaaja näyttää, miten ananaksen pinnan tekstuuria voi jäljitellä pyörivin liikkein. Akryyliväriä voi lisätä sitä mukaan suoraan työhön, kuin sitä tarvitaan ja käyttöön voi ottaa myös muita värejä valitun kolmen lisäksi.

6. Lehtiosan maalaaminen

Valitaan 2-3 ananaksen lehtiosan väriä ja tehdään lehdet samaa tekniikkaa käyttäen. Raapekynän leveää päätä tai palettiveistä käyttämällä saadan enemmän lehtiä muistuttavaa pintaa. Tässä kohtaa hieman ohuempikin maalikerros riittää. Kun työ on valmis, se kuivataan hiustenkuivaimella. Jos väriä on kovin paksusti, sen kuivuminen vie kauan ja työn pintaa ei kannata painella, vaikka se olisikin jo kuivan tuntuinen.

7. Signeeraus

Signeeraus tehdään öljypastelliliidulla haluttuun kohtaan työtä.

Hortensia

Materiaalit:

- Valkoinen kartonkipohja tai vahva akvarellipaperi (n. 25x23cm)
- Öljypastelliliidut
- Akryylimaalit (esim. Amsterdam)
- Paletit
- Styrox ym. paloja (n. 1cm x 2cm)
- Washi- tai silkkipaperin paloja
- Siveltimeet
- Liisteriä tai ohennettua askarteluliimaa
- Hiustenkuivaajat
- Hortensioita ja/tai kuvia hortensioista

1. Virittäytyminen

Tutustutaan teemaan katselemalla kuvia hortensioista ja/tai tutustumalla oikeisiin kukkiin sekä keskustelemalla aiheesta.

2. Suunnittelu

Valitaan kartongin suunta (pysty tai vaaka) ja mietitään, kuinka monta hortensiaa haluaa siihen tehdä. Suositeltava määrä on 1-3 kukkaa. Samalla päätetään, minkä värisiä hortensioita haluaa tehdä. Työskentelyn aikana on hyvä katsoa mallia oikeasta kukasta.

3. Pohjaväriin piirtäminen

Valitaan halutun hortensian värin vastakkainen väri öljypastelliliiduista. Voidaan siis käyttää vastaväriä tai jotain muuta erottuvaa väriä. Osallistujan on hyvä antaa löytää sopiva väri itse, jotta esteettisten valintojen tekeminen pysyy osallistujalla. Hortensian kukkaosan muoto piirretään pitäen öljypastelliliitua lappeellaan ja käytetään pyörivää liikettä.

4. Kukkien maalaaminen

Valitaan akryylimaaleista 2-3 haluttua hortensian väriä ja laitetaan niitä paletille. Styroksin palalla tuputellaan väriä öljypastelliliidun muodostaman alueen päälle. Tämän jälkeen otetaan käyttöön toinen ja kolmas väri. Väriä vaihdettaessa voidaan käyttää styroksinpalan toista puolta, jotta väreistä saadaan puhtaammat. Kun kukat ovat lähes valmiit, lisätään paletille valkoista tai jotain muuta vaaleaa väriä ja lisätään samalla tekniikalla vaaleampaa väriä kukan keskelle. Tarkoituksena on luoda kolmiulotteisuutta lisäämällä valokohtia kukkaan. Työ kuivataan hiustenkuivaajalla.

5. Lehtien tekeminen

Valitaan washi- tai silkkipaperista mieluisia värejä ja revitään palat lehtien muotoon. Lehdet asetellaan työhön ja samalla voi kokeilla erilaisia väriyhdistelmiä laittamalla papereita päällekkäin. Ohjaajan on hyvä muistuttaa, että myös muita kuin lehtivihreitä värejä voi käyttää niin halutessaan. Kun sommittelu on valmis, kiinnitetään lehdet työhön siveltimen ja liisterin avulla.

6. Signeeraus

Signeeraus tehdään haluttuun kohtaan öljypastelliliidulla.

Purjo

Materiaalit:

- Valmiiksi sävytetyt paperit, esim. 2 sävyä (koko n. 25cm x 45cm)
- Valkoinen akryylimaali (ohennettu vedellä)
- Siveltimekset (keskikoko)
- Kuivapastelliliidut (puolikova tai kova, esim. Van Dyke)
- Fiksatiivi
- Taustapaperit, 1-2 väriä (>25cm x 45cm)
- Paperiliimaa
- Purjot

1. Virittäytyminen

Tutustutan purjoon katselemalla, tunnustelemalla sekä haistelemalla. Ohjaaja voi myös virittää keskustelua aiheesta.

2. Purjon maalaaminen

Valitaan halutun sävyinen paperi sekä paperin suunta (pysty tai vaaka) ja asetetaan purjo samansuuntaisesti paperin viereen. Lähdetään maalaamaan purjon muotoa vedellä ohennetulla akryylimaalilla sen alaosaan lähtien pikkuhiljaa aina lehtiosan kärkeen saakka. On hyvä näyttää omalla esimerkillä sekä ohjeistaa katsomaan mallipurjoa maalauksen aikana. Kun purjo on maalattu, työ kuivataan hiustenkuivaajalla.

3. Kuivapastelliliiduilla piirtäminen

Valitaan kuivapastelliliiduista 3-4 lehtiosan väriä ja aletaan piirtämään lehtiosaa. Värejä voi sekoittaa toisiinsa ja levittää sormella sekä käyttää päällekkäin. Myös varsiosasta löytyy erilaisia värisävyjä ja niitä voi lisätä työhön varjostuksien lisäksi. Purjoon voidaan lisätä jokin kontrastiväri kiinnostavuutta lisäämään. Työskentelyn aikana työtä on hyvä katsoa myös kauempaa.

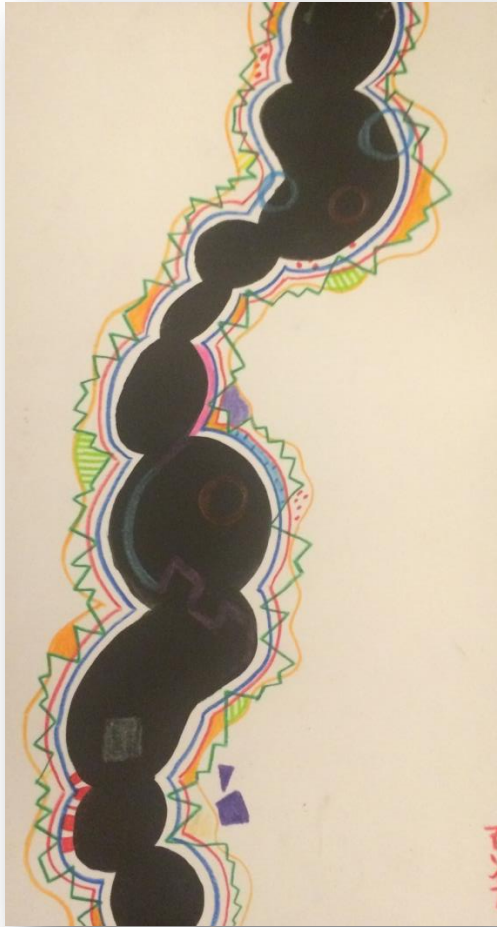
4. Viimeistely

Kuivapastelliliitu kiinnitetään työhön fiksatiivilla ja työ liimataan halutunväriselle taustapaperille.

5. Signeeraus

Signeeraus tehdään kuivapastelliliidulla haluttuun kohtaan työtä.

Mustepavut

Materiaalit:

- Valkoiset paperit (n.12cmx25cm)
- Kokeilupaperit
- Mustat taustapaperit
- Mustetta (indian ink/drawing ink, esim. Talen's tai Pelikan)
- Siveltimeet (keskikoko)
- Värikynät
- Hiustenkuivaajat
- Erilaisia papuja, siemeniä, pähkinöitä, hedelmien kiviä ym.

1. Virittäytyminen

Tutustutaan teemaan tutkimalla papujen ja siemenien muotoa sekä kokoa.

2. Musteen käytön harjoittelu

Kokeilupaperille maalataan mustetta ja sivellintä käyttäen erikokoisia ja -muotoisia siemeniä ja papuja. Ohjaaja näyttää esimerkkiä, miten sivellintä voi käyttää esimerkiksi pyörittäen.

3. Musteella maalaaminen

Asetetaan varsinainen paperi pystysuuntaan. Aloitetaan maalaamalla paperin alareunaan ensimmäinen halutun muotoinen ja kokoinen siemen. Se voi olla paperin alareunan kulmassa tai keskellä, kuitenkin niin, että se koskettaa alareunaa. Seuraavaksi tehdään toinen siemen, joka voi olla eri kokoinen ja muotoinen niin, että se koskettaa ensimmäistä maalattua kohtaa. Samaa toistetaan ohjaajan johdolla niin kauan, kunnes mustekuvio jatkuu paperin yläreunaan saakka. Työ kuivataan hiustenkuivaajalla.

4. Värikynillä piirtäminen

Valitaan värikynistä yksi mieleinen väri, jolla lähdetään piirtämään viivaa noin 1cm päästä papujonon muodostaman ääriviivan mukaisesti. Toistetaan samalla värillä papujonon toiselle puolelle. Valitaan toinen väri ja piirretään uudet viivat värikynillä piirrettyjen vierelle. Työskentelyn edetessä voidaan alkaa käyttämään myös aaltoilevia tai siksakkimaisia viivoja, jotka voivat mennä toistensa kanssa ristikkäin.

5. Värittäminen

Viivojen sisälle muodostuneita alueita voidaan värittää sekä piirtää erilaisia tekstuureita niiden sisälle. Ohjaaja näyttää, että voidaan tehdä pisteitä, käyttää ristikkäisiä viivoja yms. Alueiden värittämisessä. Myöhemmin voidaan piirtää ja värittää myös musteen päälle esimerkiksi vaaleilla värisävyillä.

6. Viimeistely

Työ liimataan mustalle taustapaperille.

7. Signeeraus

Signeerauksen voi tehdä joko puuvärikynillä tai musteella mihin tahansa kohtaa työtä.

Joenvarsi

Materiaalit:

- Valkoiset paperit (n. 50cmx25cm), esim. elävänmallinpaperi
- Muste, astia musteelle, vettä ohentamiseen
- Gesso
- Vesivärit, siveltimiä
- Kuivia heiniä tms. niputettuna
- Kiviä (n. nyrkin kokoisia)
- Styroksin ym. pala (n. 2cmx2cm)
- Raapekynät
- Alustat
- Harjoittelupaperit tai lehtiöt
- Taustapaperit, liimaa
- Joen, koskien ja virtaavan veden kuvia

1. Virittäytyminen

Virittäytytään teemaan keskustelemalla, katselemalla kuvia joista, puroista ja koskista. Myös virtaavan veden ääniä ja taustamusiikkia voi käyttää.

2. Mustemaalauksen testaaminen

Harjoitellaan kokeilupaperille ”heinäsudin” ja ohennetun musteen käyttöä. Musteen sävyn olisi hyvä olla tässä vaiheessa melko vaalea. Ohjaaja näyttää, millaista jälkeä heinäsudilla voi saada aikaan. Kokeillaan erilaisten viivojen maalaamista sekä erilaisten tekstuurien tekemistä esimerkiksi tuputtamalla.

3. Joen maalaaminen

Asetetaan iso paperi vaakasuoraan työskentelyalustan päälle. Valitaan 3-5 kiveä, jotka asetellaan paperin päälle eri kohtiin. Joki tulee virtaamaan kivien välistä, joten sommittelun miettiminen on tärkeää. Kun kivet ovat paikoillaan, otetaan ohennettua mustetta ”heinäsutiin” ja maalataan virtaava joki kivien välistä aaltoilevin vedoin. Virtauksia, pyörteitä ja roiskeita tehdään myös kivien ympärille.

4. Kivien maalaaminen

Gessoa sekoitetaan jäljellä olevan ohennetun musteen kanssa sen verran, että saadaan aikaan harmaahkoa maalia. Kokeilupaperille testataan, millaista jälkeä sillä ja styrox-palalla tuputtelulla saa aikaan. Kun kivien tekemistä ollaan harjoiteltu tarpeeksi kokeilupaperille, nostetaan yksi kivi pois varsinaisesta työstä. Tyhäksi jääneeseen kohtaan tehdään kivi tuputtelemalla, jonka jälkeen tehdään loput samalla tavalla.

5. Kasvillisuuden maalaaminen

Otetaan käyttöön ohentamaton muste ja harjoitellaan sen käyttöä ensin kokeilupaperille. Raapekynää käyttäen kokeillaan erilaisten viivojen ja pisteiden piirtämistä. Kokeilemisen jälkeen maalataan varsinaiseen työhön kasvillisuutta, pensaita, heiniä ja puita joen varteen.

6. Värin lisääminen

Työhön voi halutessaan lisätä myös vähän väriä. Vesivärien sekoittamista ja sävyjä kokeillaan ensin kokeilupaperille, minkä jälkeen siirrytään varsinaiseen työhön. Haaleat värisävyt soveltuvat hyvin mustemaalaukseen ja tarkoituksena ei ole ”värittää” koko työtä, vaan korostaa joitain osia työstä.

7. Viimeistely

Tarvittaessa työ kuivataan, jonka jälkeen se kiinnitetään taustapaperille.

8. Signeeraus

Signeeraus tehdään musteella ja raapekynällä haluttuun kohtaan.